

Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen opetussuunnitelman kuntakohtainen osio 2014

TURUN KAUPUNKI
Suomenkielinen varhaiskasvatus- ja perusopetus-
jaosto 14.5.2014

OPETUSHALLITUS Määräykset ja ohjeet 2010:27
OPETUSHALLITUS, Esiopetuksen opetussuunnitelman
perusteiden muutos/ Luku 5.3. Oppilashuolto ja turvallisuuden
edistäminen, 5/011/2014
Perusopetuslaki 628/ 1998
Valtioneuvoston asetus 1435/2001

Johdanto

Tätä esiopetussuunnitelman kuntakohtaista osiota noudatetaan suomenkielisessä esiopetuksessa 1.8.2014 alkaen. Tässä Turun suomenkielisen esiopetuksen opetussuunnitelman kuntakohtaisessa osiossa tarkoitetaan termillä esiopetusyksikkö yhden päivähoitoyksikön esiopetusta.

Turun kuntakohtainen osio on kirjattu sinisellä kursivoidulla fontilla.

Turun suomenkielisen esiopetuksen opetussuunnitelman kuntakohtainen osio sisältää Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos/ Luku 5.3. (Oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen, 5/011/2014) sekä Turun osion (sininen teksti).

Näissä esiopetuksen perusteissa sekä Turun osiossa käytetään esiopetukseen parhaiten soveltuvana oppilaasta nimitystä lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä oppimissuunnitelmasta nimitystä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Kun kysymyksessä on suora lainaus lainsäädännöstä, siinä käytetään kuitenkin lainsäädännön mukaisia ilmauksia.

Tässä päivityksessä on päivitetty kappale 5.3 oppilashuoltoon liittyen sekä kappale 6.4 valmentavaan esiopetukseen liittyen.

Sisällysluettelo

1	Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	4
1.1	Tehtävä	4
1.2	Yleiset kasvatuksen ja oppimisen tavoitteet.....	5
2	Esiopetuksen toteuttaminen.....	5
2.1	Esiopetuksen järjestäminen	5
2.2	Oppimiskäsitys	8
2.3	Oppimisympäristö.....	8
2.4	Työtavat.....	9
3	Esiopetuksen yksityiskohtaiset tavoitteet ja sisällöt	9
3.1	Eheyttäminen	9
3.2	Keskeiset sisältöalueet.....	10
3.2.1	Kieli ja vuorovaikutus	10
3.2.2	Matematiikka.....	11
3.2.3	Etiikka ja katsomus.....	11
3.2.4	Ympäristö- ja luonnontieto	12
3.2.5	Terveys	13
3.2.6	Fyysinen ja motorinen kehitys	13
3.2.7	Taide ja kulttuuri	13
4	Kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa	14
4.1	Esiopetuksen yleinen tuki.....	15
4.2	Esiopetuksen tehostettu tuki	16
4.3	Esiopetuksen erityinen tuki.....	17
4.4	Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa	18
4.5	Yksilölliset suunnitelmat esiopetuksessa.....	21
4.5.1	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma.....	21
4.5.2	Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma	23
5	Kasvun ja oppimisen tukimuodot esiopetuksessa.....	25
5.1	Esiopetuksen opetusjärjestelyihin liittyvä tuki	25
5.1.1	Erytisopetus	25
5.1.2	Pidennetty oppivelvollisuus	26
5.2	Esiopetuksen muu tuki	28
5.2.1	Yhteistyö kodin kanssa.....	28
5.2.2	Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestäminen	30
5.3	Oppilashuolto	31
5.3.1	Monialainen oppilashuollon yhteistyö	32
5.3.2	Yhteisöllinen oppilashuolto	33
5.3.3	Yksilökohtainen oppilashuolto	34
5.3.4	Oppilashuoltosuunnitelmat	36
5.3.5	Paikallisesti päätettävät asiat ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta	36
6	Eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä erityisen koulutustehtävän mukainen esiopetus, vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikyly.....	43
6.1	Saamenkieliset	43

6.2	Romanikieliset	43
6.3	Viittomakieliset	43
6.4	Maahanmuuttajat.....	44
6.5	Eriyiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus	45
6.6	Vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylpy	48
7	Arviointi	48
8	Esiopetuksen opetussuunnitelman laatiminen.....	50
8.1	Opetussuunnitelman laatimisen järjestelyt.....	50
8.2	Opetussuunnitelmaan sisältyvät seikat	51
9	Voimaantulo	51

1 Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Toiminta-ajatus

- *Turun kaupunki tarjoaa lapsen yksilöllisistä kehitys- ja oppimistarpeista sekä yhteiskunnan tarpeista lähtevää monipuolista ja laadukasta esiopetusta*
- *Esiopetuksen tavoitteena Turussa on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä, itsetunnon kehittämistä ja kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa.*
- *Esiopetuksessa toteutetaan kestävän kehityksen periaatetta. Esiopetuksen ammattitaitoisen ja tavoitteisiin sitoutuneen henkilöstön, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen välinen yhteistyö luo pohjan lapsen kehitykselle ja elinikäiselle oppimiselle.*

1.1 Tehtävä

Esiopetus rakentuu yhteiskunnan perusarvojen pohjalle. Nämä ilmenevät kansallisesta lainsäädännöstä ja kansainvälisistä julistuksista, suosituksista tai sopimuksista, joilla ihmisoikeuksia ja maapallon elinkelpoisuutta pyritään vaalimaan. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella¹. Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, ohjelmiin ja julistuksiin jotka edellyttävät yhteisen opetuksen järjestämistä siten, että kaikkien lasten kasvu ja oppiminen voidaan turvata mahdollisimman hyvin².

Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaamalla häntä vastuulliseen toimintaan ja yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattamiseen sekä toisten ihmisten arvostamiseen.

Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Siinä tuetaan ja seurataan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä sekä ennalta ehkäistään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Tärkeää on vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten avulla sekä tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Lapsen kokemusmaailmaa rikastutetaan ja häntä autetaan suuntautumaan uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Esiopetuksessa on huomioitava myös sukupuolten erityistarpeet. Esiopetuksessa lapsille taataan tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen ja koulun aloittamiseen.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksen järjestämisessä tulee siten ottaa huomioon toisaalta muun varhaiskasvatuksen ja toisaalta perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt. Riippumatta siitä, toteutuuko esiopetus erillisryhmässä tai yhdistettynä muiden ikäryhmien kanssa, sen tavoitteet ja omaleimaisuus on kuitenkin aina otettava huomioon.

Jotta asetettuihin tavoitteisiin päästäisiin, on tärkeää, että opettaja ja huoltajat sekä esiopetuksen toteuttamiseen osallistuva henkilöstö kantavat yhdessä vastuun lapsen säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

² YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, Salamancan julistus (Salamanca Statement) 94, Luxemburgin peruskirja (The Charter of Luxembourg) 1996 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus 2006

1.2 Yleiset kasvatuksen ja oppimisen tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteet määräytyvät toisaalta kunkin lapsen yksilöllisistä kehittymisen mahdollisuuksista ja oppimisedellytyksistä ja toisaalta yhteiskunnan tarpeista. Esiopetuksen tavoitteena on:

Lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu ja hänen oppimaan oppimisen taitonsa kehittyvät. Hän omaksuu perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta ikänsä ja edellytystensä mukaisesti. Leikin kautta oppiminen on keskeistä. Hän oppii ymmärtämään vertaisryhmän merkityksen oppimisessa. Hän säilyttää oppimisen ilon ja innostuksen sekä uskaltaa rohkeasti ja luovasti kohdata uudet oppimishaasteet.

Lapsi oppii pohdintaa oikeasta ja väärästä. Hänen toimimisensa vastuuntuntoisena yhteisön jäsenenä vahvistuu. Hän harjoittelee yhteiselämän pelisääntöjä ja sitoutumista niihin. Hän sisäistää yhteiskuntamme hyviä tapoja ja ymmärtää niiden merkityksen osana jokapäiväistä elämää. Hän oppii paremmin hallitsemaan itseään ja opettelee selviytymään arkipäivän tilanteissa. Hän oppii ymmärtämään tasavertaisuutta ja hyväksymään ihmisten erilaisuuden. Hän oppii ikävaiheensa mukaisesti ymmärtämään, miten terveyttä ja hyvinvointia ylläpidetään.

Lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetti sekä hänen kykynsä ilmaista itseään monipuolisesti vahvistuvat ja kehittyvät. Hän tutustuu eri taidemuotoihin, paikalliseen ja kansalliseen kulttuuriin sekä mahdollisuuksien mukaan myös muihin kulttuureihin.

Lapsi kiinnostuu luonnosta ja saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan sekä luonnosta että rakennetusta ympäristöstä. Hän oppii havainnoimaan ja jäsentämään ympäristöään monipuolisesti, nauttimaan ympäristön monimuotoisuudesta ja kauneudesta sekä tulee tietoiseksi oman toimintansa vaikutuksesta.

2 Esiopetuksen toteuttaminen

2.1 Esiopetuksen järjestäminen

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön³. Esiopetuksessa noudatetaan Opetushallituksen vahvistamia esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita riippumatta siitä, missä esiopetus toteutetaan⁴. Lapsella on myös esiopetuksessa lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsella on myös oikeus saada esiopetuksessa maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut⁵. Esiopetusta järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää päivähoitopalveluja ja vastaavasti päivähoitoa järjestettäessä, että päivähoidossa olevilla lapsilla on mahdollisuus osallistua esiopetukseen⁶. Esiopetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta päivästä. Esiopetus järjestetään siten, että lapsen hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Esiopetusyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti.

³ Perusopetuslaki (628/1998) 3 § 2 mom. (477/2003/), 3 § 3 mom. ja 29 § 1 mom.

⁴ Perusopetuslaki 3 § 1 mom.

⁵ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010), 31 § 1 mom. ja 31 a § 1 mom. (477/2003)

⁶ Perusopetuslaki 6 § 1 mom. (1288/1999) ja Laki lasten päivähoidosta 11 b § (1290/1999)

Lapsen esiopetuksen päivän tulee rakenteellaan, sisällöillään ja toimintatavoillaan luoda mahdollisuudet rauhalliseen työskentelyyn, leikkiin ja muuhun toimintaan, yhdessä tekemiseen ja oppimiseen, omaan rauhaan sekä oppimisen ilon ja mielekkyyden kokemuksiin. Jos esiopetukseen osallistuva lapsi käyttää lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, lapsen päivä tulee rakentaa kokonaisuudeksi ottaen huomioon esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen tavoitteet.

Esiopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön. Osallisuuden kautta tuetaan lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia sekä vastuulliseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista.

Lasta tukeva, yhteisöllinen esiopetus arvostaa niin lasten, opettajien kuin muiden yhteisön jäsenten ja asiantuntijoiden sekä perheiden merkitystä toiminnassaan. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, erityisesti alkuopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden lasten kasvua ja kehitystä tukevien toimijoiden kanssa.

Koulun aloitus vuotta säädettyä myöhemmin

Turussa kutsutaan alkuluokiksi luokkia, jotka on tarkoitettu niille oppilaille, joiden koulun käynti alkaa vuotta säädettyä myöhemmin.

Luokat ovat pienryhmiä ja opetuksen tavoitteena on mahdollistaa kouluvalmiuden saavuttaminen ja onnistunut siirtyminen perusopetukseen. Alkuluokkavuosi kestää yhden lukuvuoden. Lapselle laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Alkuluokan päättyessä oppilas saa alkuluokan osallistumistodistuksen.

Alkuluokan opetussuunnitelmassa kuvataan alkuluokan oppimisympäristö, miten ja mitä alkuluokalla opitaan sekä opetuksen tuki. Alkuluokan opetussuunnitelma löytyy alkuluokkatoimintaa tarjoavien koulujen opetussuunnitelman liitteenä.

Esiopetus vuorohoidossa

Turun vuorohoidossa olevien lasten esiopetus toteutetaan pääasiallisesti kiinteissä vertaisryhmissä ja osittain yhdistetyissä ryhmissä ja yksilöopetuksena. Vuorohoidossa olevalle lapselle tehdään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, jotta voidaan varmistaa esiopetuksen toteutuminen kunkin lapsen kohdalla. Havainnointi ja arviointi huoltajien, opettajien ja muun henkilöstön kanssa on erityisen tärkeitä, jotta lapsen kokonaistilanne voidaan ottaa huomioon opetusta järjestettäessä. Esiopetusikäisten lasten hoitoaikojen pohjalta suunnitellaan vertaisryhmien esiopetusajat, niin ettei lapsen päiväkodissa oloaika tule tarpeettoman pitkäksi. Esiopetusta edeltävänä keväänä esiopetushenkilöstö ja huoltajat yhdessä sopivat esiopetuksen lapsikohtaiset järjestelyt.

Esiopetus yhdistetyissä ryhmissä

Yhdistetyissä ryhmissä on samanaikaisesti sekä esiopetusikäisiä että nuorempia lapsia. Yhdistetyissä ryhmissä esiopetus toteutetaan osittain eriyttämällä esiopetuksen tavoitteet ja omaleimaisuus huomioon ottaen. Liikunnan, taiteen ja kulttuurin, ympäristö- ja luonnontiedon sekä arkitilanteiden sisältöalueita voidaan toteuttaa yhdistetyissä ryhmissä huomioiden lasten tiedot ja taidot. Kielen ja vuorovaikutuksen sekä matematiikan sisältöalueilla esiopetus tulee toteuttaa pääasiallisesti eriyttämällä, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Esiopetusvuoden alussa tulee tiedottaa huoltajille esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen järjestelyistä ja toteuttamisesta yhdistetyissä ryhmässä.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten esiopetus toteutetaan yhdistetyissä ryhmissä.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa

Turussa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus sekä kasvatuksellisesti että opetuksellisesti.

Opetuksen ja oppimisen tulee saada edetä lapsen yksilöllisen kehityksen mukaisesti. Ikätasoon perustuva arviointi on etenkin siirtymävaiheissa tärkeätä, jotta mahdollisiin oppimista vaikeuttaviin seikkoihin voidaan puuttua ajoissa. Pedagoginen yhteistyö sisältää siirtymävaiheissa yhteisesti sovitut arvioinnin kuvaukset sekä varhaisen puutumisen väylistä sopimisen eri kasvatus- ja oppimisympäristöjen kesken. Yksikköjen varhaiskasvatussuunnitelmissa, esiopetussuunnitelmissa ja koulujen opetussuunnitelmissa tulee näkyä, miten sisältöorientaatioiden, esiopetuksen sisältöalueiden ja alkuopetuksen oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt etenevät suunnitelmallisesti ja saumattomasti.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatusta tarjoavan yksikön varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten yhteistyö toteutetaan lapsen siirtymässä esiopetukseen. Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta tarpeelliset tiedot siirtyvät varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huoltajan luvalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvän kasvatustietokortin lomakkeeseen kirjattuina. Lähettävä päivähoitoyksikkö vastaa tietojen siirtämisestä esiopetuksen opettajille ja konsultoilulle erityislastentarhanopettajalle riippumatta varhaiskasvatusta tarjoavasta tahosta.

- **keväällä keskustellaan lapsen aiemman ryhmän lastentarhanopettajan kanssa tulevista esikoululaisista**
- **keskustelu käydään kasvatustietokortin pohjalta huoltajan luvalla**
- **kasvun kansio siirtyy lapsen mukana esiopetusryhmään**

Esiopetusta täydentävä päivähoito

Esiopetusta täydentävää päivähoitoa tarjotaan yleensä samassa yksikössä kuin esiopetustakin. Täydentävää päivähoitoa tarjotaan aamuisin ennen esiopetusta sekä iltapäivisin esiopetuksen jälkeen. Vuorohoidossa esiopetusta täydentävä päivähoito voi olla myös ympärivuorokautista hoitoa. Täydentävän päivähoidon toiminta tulee suunnitella siten, että se tasapainottaa lapsen päivän.

Yhteistyö esiopetuksen ja perusopetuksen välillä

Esiopetusta tarjoavat yksiköt ja koulut on jaettu yhteistyöalueisiin sen mukaan, miten lapset pääasiassa siirtyvät esiopetuksesta kouluun. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä opettajien tulee toteuttaa säännöllisesti sekä tarpeen mukaan. Koulun ja esiopetuksen kanssa tehtävän yhteistyön lähtökohtana on madaltaa kynnystä koulun alkaessa ja toimia tiedon välittäjänä kasvatus- ja opetushenkilöstön välillä. Sekä koulussa että esiopetusyksikössä aina lukuvuoden alussa nimetään yhteistyöstä vastaava opettaja, jonka tehtävänä on huolehtia yhteistyön toteuttamisesta sekä toimia tiedon välittäjänä esiopetuksen ja koulun välillä. Opettajat tekevät alueellista yhteistyötä käymällä arvokeskusteluja, tutustumalla toistensa työhön, arvioimalla ja kehittämällä yhteistyötään sekä oppilashuoltotyötä yhteisen ohjeistuksen mukaisesti. Opetussuunnitelmia tulee esi- ja alkuopetuksen välisen yhteistyön osalta arvioida säännöllisesti ja päivittää tarvittaessa. Lisäksi vuosittain laadittavassa toimintasuunnitelmassa tulee määritellä esiopetuksen ja perusopetuksen välisen yhteistyön linjaukset omassa yksikössä ja

omalla alueella. Esiopetuksessa jokaisesta lapsesta täytetään ”Kasvun ja oppimisen seurantalomake esiopetuksen suunnitteluun ja koulunkäynnin aloittamiseen” – lomake. Lapsen siirtyessä kouluun, kopio lomakkeesta siirretään lapsen tulevalle opettajalle.

Esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstölle järjestetään täydennyskoulutus-suunnitelmien mukaisia kaupungin yhteisiä sekä alueellisia koulutustilaisuuksia.

Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Vuorovaikutuksen ympäröivän yhteiskunnan kanssa tulee tukea ja vahvistaa esiopetuksen tavoitteita sekä rikastuttaa ja laajentaa lapsen maailmankuvaa. Yhteistyö muiden tahojen kanssa voi olla sekä vapaamuotoista että suunnitelmallista. Esiopetuksen yhteistyökumppaneita ovat mm. seurakunnat, harrastustoiminnan järjestöt ja seurat sekä kulttuurin piiriin kuuluvat yhdistykset ja järjestöt. Kirjastopalvelut ovat kaikkien esiopetusyksikköjen ulottuvilla. Yrityselämä tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia tutustua ympäröivään yhteiskuntaan. Tietotekniikan ja median mahdollisuudet rikastuttavat ja antavat runsaasti sovellusmahdollisuuksia esiopetukseen.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus yksikön mahdollisista yhteistyötahoista sekä yhteistyön toteuttamisesta.

2.2 Oppimiskäsitys

Esiopetuksessa oppiminen on aktiivinen, aikaisempiin tietorakenteisiin pohjautuva päämääräsuunniteltu prosessi, joka usein sisältää ongelmanratkaisua. Näin tietoa ei voida suoraan opettamalla siirtää lapselle, vaan lapsi itse rakentaa aikaisemmin omaksumiensa käsitysten ja uuden tiedon pohjalta uudet käsityksensä. Oppiminen perustuu aiempaan tietoon ja oppimiskokemuksiin. Oppimista tapahtuu opittavan aineksen, aikaisemmin muodostuneiden tietorakenteiden sekä ajattelun vuorovaikutuksessa. Vertaisryhmän vuorovaikutustilanteissa lapset oppivat yhdessä toisten kanssa ja toisiltaan antamalla virikkeitä toistensa ajattelun ja mielikuvituksen kehittämiseen.

2.3 Oppimisympäristö

Esiopetuksen oppimisympäristöllä tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista ympäristöä, jossa toiminta toteutuu. Oppimis-ympäristössä on keskeistä opettajan ja lapsen välinen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus, erilaiset toimintatavat ja oppimistehtävät. Esiopetuksessa lapsi-keskeisyys edellyttää ohjaavaa kasvatusta, jossa aikuinen asettaa lapselle rajoja ja lapsen kohdistetaan odotuksia ja vaatimuksia.

Hyvä oppimisympäristö ohjaa lapsen uteliaisuutta, mielenkiintoa ja oppimis-motivaatiota sekä tukee hänen aktiivisuuttaan ja itseohjautuvuuttaan. Se tukee monipuolisesti lapsen kasvua ja oppimista sekä oman toiminnan arviointia. Se tarjoaa lapselle tilaisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja omaan rauhaan. Se on myös kieliympäristönä virikkeinen ja siinä pystytään järjestämään lapsen kielellistä kehitystä tukevaa toimintaa.

Oppimisympäristössä tulee vallita iloinen, avoin, rohkaiseva ja kiireetön ilma-piiri. Työvälineiden ja materiaalien tulee olla lasten ulottuvilla. Oppimisympäristön varustus tukee myös lapsen kehittämistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi. Hyvä oppimisympäristö on terveellinen ja tukee monipuolisesti lapsen turvallisuutta. Oppimisympäristön tulee olla myös esteettisesti miellyttävä.

Yhteistyössä esiopetuksen toteuttamiseen osallistuvan henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa opettaja suunnittelee, toteuttaa ja arvioi toimintaa, joka johtaa lapsen tunteiden, taitojen ja tietojen kehittämiseen sekä laajentaa lapsen ja samalla koko ryhmän kiinnostuksen kohteita.

Turussa peruspalvelulautakunta on vuonna 2010 päättänyt, että esiopetuksen minimiryhmäkoko on pääsääntöisesti seitsemän lasta, jotta vertaisryhmän toiminta toteutuu ja lapsi saa muista lapsista tukea oppimiselleen, kasvulleen ja kehitykselleen. Jos päiväkodissa on alle seitsemän lasta aloittamassa esiopetusta, lapsille annetaan paikka lähimmästä esiopetusyksiköstä.

Esiopetuksen oppimisympäristöt tulee rakentaa yksittäisten lasten, lapsiryhmien ja toiminnan tarpeen mukaan muunneltaviksi. Oppimisympäristöissä otetaan huomioon lasten joustava ja vaihteleva ryhmittely, lapsen yksilöllinen tapa oppia sekä sukupuolten väliset erot. Esiopetusyksikön opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon lähiympäristön käyttömahdollisuudet sekä monikulttuurisuuden tuomat mahdollisuudet saada kokemuksia, elämyksiä ja tietoa muista kulttuureista.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa kuvataan yksikön esiopetuksen oppimisympäristöissä toteutettava tilojen ja välineiden käyttö, henkilöstöresurssien suuntaaminen sekä tarkoituksenmukainen ryhmittely kasvatus- ja oppimistavoitteiden saavuttamiseksi.

Oppimisympäristöä tulee arvioida muun arvioinnin yhteydessä käymällä arvokeskusteluja koko henkilöstön kesken.

2.4 Työtavat

Opettajan tulee tukea oppimista sekä ohjata lasta tiedostamaan oma oppimisensa ja havaitsemaan, että tämä voi itse vaikuttaa onnistumiseensa oppimisessa. Opettaja ohjaa oppimista, konkreettista kokeilemistä, tutkimista, aktiivista osallistumista sekä muuta tiedon hankintaa ja ongelmien ratkaisemista vuorovaikutuksessa aikuisten ja vertaisryhmän kanssa. Lapsen omien tutkimusten lähtökohtana ovat lapsen elinympäristöön läheisesti liittyvät ilmiöt ja tapahtumat sekä niistä saadut kokemukset. Lapsi harjoittelee pohtimaan syyseuraussuhteita ja tekemään johtopäätöksiä. Lapsen näkökulmasta toiminnan tulee olla tarkoituksenmukaista ja haasteellista.

Esiopetuksen työskentely perustuu leikinomaiseen, lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, joka edistää myös lapsen kielellistä kehitystä sekä valmiuksia uusien asioiden oppimiseen. Toiminnassa otetaan huomioon lapsen tarve oppia mielikuvituksen ja leikin kautta. Draamallisessa työtavassa yhdistyvät eri taideaineet, lasten kokemukset ja tietoa, joita työskentelyssä yhdistetään ajankohtaiseen aiheeseen, sadun tai tarinan pohjalta.

Työtapojen valinnoissa tulee ottaa huomioon ryhmän rakenne, monikulttuurisuus sekä lasten toiveet ja tarpeet. Esiopetusyksiköiden opetussuunnitelmassa tulee tarkemmin kuvata esiopetuksessa toteutettavia työtapoja.

3 Esiopetuksen yksityiskohtaiset tavoitteet ja sisällöt

3.1 Eheyttäminen

Esiopetus pohjautuu opetuksen eheyttämiseen. Eheyttävä opetus muotoutuu kokonaisuuksista, jotka liittyvät toisaalta lapsen elämänpiiriin ja toisaalta lapsen maailmankuvaa laajentaviin ja jäsen-täviin sisältöihin. Eheyttelyn opetuksen tavoitteista neuvotellaan yhdessä ja ne tiedostetaan siinä yhteisössä, jossa lapsi elää.

Eheyttämisen monimuotoisuuden tulee ilmetä siten, että eri tiedonalat otetaan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon ja niitä tarkastellaan osana kulloinkin valittua kokonaisuutta. Teemakokonaisuuksien valinnassa pyritään löytämään lapsille merkitykselliset asiat ottamalla heidät mukaan teemojen suunnitteluun.

Ehdytetyt kokonaisuudet ja oppimisprosessi ovat tärkeämpiä kuin yksittäiset sisällöt. Kokemusten ja tietojen käsittely vuorovaikutuksessa aikuisten ja lasten kanssa monin eri tavoin on oppimisen keskeinen osa. Työtapoja määrittävät opetuksen tavoitteet ja tarkoituksenmukaisuus. Monipuolisella työtapojen käytöllä pyritään saamaan erilaisia kokemuksia ja taitoja eri tiedonaloista. Esiopetuksessa tiedonalojen sisältöjen avulla lapsi laajentaa maailmankuvaansa ja oppii itsestään oppijana. Esiopetuksen sisältöaluejako on tarkoitettu ohjaamaan opettajan työtä.

3.2 Keskeiset sisältöalueet

3.2.1 Kieli ja vuorovaikutus

Kieli on ajattelun ja ilmaisun väline. Oppimiensa käsitteiden avulla lapsi jäsentää ympäristöään ja rakentaa maailmankuvansa. Esiopetuksessa tulee tukea lapsen ajattelun, sosiaalisuuden, tunteiden ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja oppimisprosessia erityisesti kielen avulla. Näin lapsen tunne-elämä, luovuus ja itsetunto vahvistuvat. Lasta rohkaistaan ja ohjataan niin, että hänestä vähitellen kasvaa aktiivinen puhuja ja kuuntelija monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa, niin arkisissa viestintätilanteissa kuin oppimistilanteissakin. Lapsi totuttautuu kertomaan ja keskustelemaan omista tunteistaan, toiveistaan, mielipiteistään ja ajatuksistaan sekä ilmaisemaan suullisesti havaintojaan ja päätelmiään. Lapsi harjaantuu kuunteluun ja kerrontaan. Ryhmän jäsenenä hän totuttautuu kuuntelemaan sekä lasten että aikuisten puhetta, osallistumaan keskusteluun ja odottamaan tarvittaessa omaa vuoroaan.

Lapselle luetaan ja kerrotaan satuja, kertomuksia, kertovia tietotekstejä, runoja, loruja ym. niin, että hän saa tilaisuuden nauttia kuulemastaan. Lapsi eläytyy kuulemaansa, hän saa aineksia ajattelunsa ja hänen kykynsä ymmärtää omaa ja toisten elämää vahvistuu. Hän alkaa ymmärtää lukemisen merkitystä. Hän kiinnostuu kysymään ja tekemään päätelmiä sekä arvioimaan kuulemaansa.

Esiopetuksessa luodaan pohjaa luku- ja kirjoitustaidon oppimiselle. Alkavan luku- ja kirjoitustaidon perustana on, että lapsi on kuullut ja kuunnellut, hän on itse tullut kuulluksi, hän on puhunut ja hänelle on puhuttu, hänen kanssaan on keskusteltu, hän on kysellyt ja hänelle on vastattu. Lapsi kehittyy tällaisessa ympäristössä ikään kuin huomaamattaan sanavarastoaan sekä luku- ja kirjoitustaitoaan. Lapsen aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat pohjana esiopetuksen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen prosessissa. Nämä erilaiset tiedot ja taidot, myös mahdollisesti jo ennen esiopetusta opittu luku- ja kirjoitustaito, otetaan huomioon järjestämällä avoin oppimisympäristö, jossa kukin lapsi voi tarttua kirjoitettuun kieleen omien edellytystensä mukaisesti. Materiaalina tulee olla monipuolisia tekstejä, jotka tarjoavat tilaisuuksia lukea yksin, toisten lasten tai aikuisen seurassa.

Tavoitteena on herättää ja lisätä lapsen mielenkiintoa suullisen ja kirjoitetun kielen havainnointiin ja tutkimiseen. Tutkimisen kohteina voivat olla erilaiset tekstit, ilmaisut, yksittäiset sanat, kirjaimet ja äänteet lapselle mielekkäässä yhteydessä. Kielellisen tietoisuuden kehittymistä tuetaan kielellä leikkien, loruillen ja riimitellen sekä tutustuen monipuolisesti kirjoitettuun kielimuotoon. Lapsi saa kokemuksia siitä, että puhuttu kieli voidaan muuttaa kirjoitetuksi ja kirjoitettu kieli puheeksi sekä aikuisten antaman mallin että omien kirjoittamis- ja lukemisyhteyksien avulla.

Vieraskielisten lasten kielellistä kehitystä tulee erityisesti seurata ja tukea. Suomi toisena kielenä – opetusta annetaan muun esiopetuksen yhteydessä eriyttäen opetusta. Esiopetuksessa tulee tutustuttaa lapsi kotikaupungin kirjasto- ja kulttuuripalveluihin, median sekä tietotekniikan mahdollisuuksiin. Esiopetusryhmät osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kirjastojen järjestämälle kirjastokurssille, jossa kirjaston työntekijät ohjaavat kirjaston käytössä.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee tarkentaa yksikössä toteutettavat kielen ja vuorovaikutuksen tavoitteet ja sisällöt.

3.2.2 Matematiikka

Esiopetuksessa luodaan ja vahvistetaan pohjaa matematiikan oppimiselle. Lasta ohjataan kiinnittämään huomiota luonnollisissa arkipäivän tilanteissa ilmeneviin matemaattisiin ilmiöihin. Oppimistilanteissa lapsella on aktiivinen rooli. Pääosin leikkien, tarinoiden, laulujen, liikunnan, pienten työtehtävien, keskusteluhetkien ja pelien avulla johdattelu sekä runsas havainnollisuus ovat luonnollisia tapoja avartaa lapsen käsitystä matematiikasta. Lapsen myönteistä suhtautumista matematiikkaa kohtaan tulee tukea. Hänen tulisi kokea matematiikan oppiminen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi toiminnaksi, joka on merkityksellistä ja mielekästä.

Matematiikan oppiminen edellyttää käsitteiden ymmärtämistä. Lapsen tulee saada monipuolisia kokemuksia käsitteen eri ilmenemismuodoista. Tarkoin harkitut ja johdonmukaiset opetusmenetelmät, välineet ja kieli ovat keskeisiä käsitteiden muodostusprosessissa. Luokittelun, vertailun ja järjestämisen avulla lapsi tutkii ja jäsentää ympäristönsä esineitä, eliöitä, kappaleita, kuvioita, aineita ja ilmiöitä muotojen ja määrien sekä muiden ominaisuuksien perusteella.

Esiopetuksessa on tärkeää kehittää lapsen keskittymistä, kuuntelemista, kommunikointia ja ajattelun taitoja. Matemaattisen ajattelun kehittämisessä on tärkeää, että lapsi oppii tarkkailemaan myös omaa ajattelemistaan. Lasta on kannustettava kertomaan, mitä hän ajattelee tai miten hän ajatteli. Aikuisen tehtävänä on rakentaa oppimisympäristö, joka tukee ja edistää jokaisen lapsen yksilöllistä matemaattisen ajattelun kehittymistä.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee tarkentaa yksikössä toteutettavat matematiikan tavoitteet ja sisällöt.

3.2.3 Etiikka ja katsomus

Uskonnon ja omantunnon vapaus on perustuslain 11 §:n turvaama oikeus, jota esiopetusikäisten kohdalla käyttää huoltaja. Esiopetukseen sisältyy eettistä kasvatusta ja kulttuurista katsomuskasvatusta. Perustuslain 6 §:n säännösten puitteissa esiopetukseen sisältyy myös uskontokasvatusta ja sille vaihtoehtoista elämänskatsomustietokasvatusta. Huoltajan valinnan mukaan lapsi osallistuu tällöin joko järjestettyyn uskontokasvatukseen, elämänskatsomustietokasvatukseen tai muuhun opetukseen.

Tiettyyn uskontokuntaan kuuluvien tai uskontokuntiin kuulumattomien lasten vähäisestä määrästä tai muusta erityisestä opetuksen järjestämiseen liittyvästä hyväksyttävästä syystä, esiopetuksen järjestäjä voi päättää, ettei kyseisen uskontokunnan tunnustuksen mukaista uskontokasvatusta tai elämänskatsomustietokasvatusta järjestetä.

Esiopetuksen eettinen kasvatusta sisältyy kaikkeen toimintaan ja on koko ryhmälle yhteistä. Eettinen kasvatusta lähtee itsetunnon kehittämisestä ja laajentuu ihmisten välisiin sosiaalisiin taitoihin sekä edelleen elinympäristöön. Eettinen kasvatusta liitetään esiopetuksen eri tilanteisiin, ja sitä käsitellään lasten kanssa keskustellen tai roolileikkejä käyttäen ja näin kehitetään lasten eettistä ajattelua.

Kulttuurista katsomuskasvatusta opetetaan kaikille lapsille yhteisenä. Kulttuurisen katsomuskasvatuksen tavoitteena on katsomuksellisen ajattelun kehittyminen. Tähän liittyy lapsen kuulluksi tuleminen katsomuksellisissa elämänskysmyyksissä, mahdollisuus kartuttaa katsomuksellista yleissivistystä tutustumalla oman katsomuksen ja muiden lapsiryhmässä edustettuina olevien uskontojen

ja vakaumusten tapoihin sekä mahdollisuus oppia tuntemaan ja arvostamaan oman kotiseudun kulttuuri- ja luontoperintöä.

Uskontokasvatuksen tavoitteena puolestaan on mahdollisuus kohdata uskuntoon liittyviä asioita ja tutustua uskonnollisiin juhliin sekä siihen, miten ja miksi niitä vietetään. Tavoitteena on myös antaa mahdollisuus tutustua oman uskonnon keskeisiin sisältöihin.

Elämänkatsomustietokasvatuksen tavoitteena on kehittää valmiuksia kohdata vakaumuksellisia kysymyksiä, jotka liittyvät ihmissuhteisiin, kulttuuri-identiteettiin, ihmisen ja luonnon suhteeseen ja yhteisöön. Opetuksessa käsitellään suvaitsevaisuutta ja kohtuullisuutta, oikeudenmukaisuutta ja reiluuutta, rohkeutta ja omaa identiteettiä sekä hyväntahtoisuutta ja huolenpitoa.

Kaikkiin esiopetusryhmässä edustettuna olevien uskonnollisten ryhmien tapoihin ja juhliin voidaan tutustua mahdollisuuksien mukaan, samoin Turun kirkkoihin ja muihin kaupungissa sijaitseviin uskonnollisten ryhmien tiloihin. Seurakunnan työntekijöiden asiantuntijuutta luontevaan asioiden kohtaamiseen voi käyttää apuna uskontokasvatuksen eri alueilla.

Uskontoon ja elämänkatsomuksellisiin kysymyksiin liittyvät käytännöt sovitaan huoltajien kanssa ja kirjataan ”Kasvun ja oppimisen seurantalomake esiopetuksen suunnitteluun ja koulunkäynnin aloittamiseen” -lomakkeeseen.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee kuvata, miten katsomuskasvatus toteutetaan esiopetuksessa.

3.2.4 Ympäristö- ja luonnontieto

Ympäristö- ja luonnontieto auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään, tukee ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä sekä vahvistaa elämyksellistä, kokemuksellista ja emotionaalista suhdetta luontoon ja muuhun ympäristöön. Oppimisen lähtökohtana on lapsen monimuotoinen elinympäristö, jonka tunteminen luo pohjaa laajemmalle ymmärrykselle ympäröivästä maailmasta.

Esiopetuksen tavoitteena ympäristö- ja luonnontiedossa on, että lapsi oppii ymmärtämään ja arvostamaan luonnonvaraista ja rakennettua ympäristöä, erilaisia ihmisiä ja kulttuureja sekä tuntemaan oman toimintansa vaikutuksen lähiympäristöönsä. Lapsi oppii ottamaan omassa toiminnassaan huomioon luonnon monimuotoisuuden, ympäristön viihtyisyyden ja kauneuden sekä toimimaan ympäristöä säästävällä tavalla ja sitä hoitaen. Myönteisen ympäristösuhteen kehittymisen yhtenä edellytyksenä on, että lapsi kokee elinympäristönsä myös turvalliseksi ja kiinnostavaksi tutkimus- ja leikkipaikaksi.

Lapsen ympäristöopiskelu tukeutuu ongelmakeskeiseen tutkivaan lähestymis-tapaan, jossa lähtökohtana ovat ympäristöön liittyvät asiat, ilmiöt ja tapahtumat. Vaikka opiskelu tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tiedonhankinnassa jokainen lapsi on aktiivinen toimija, joka rakentaa omaa ymmärrystään monin erilaisin keinoin. Lasta rohkaistaan muotoilemaan kysymyksiä ja etsimään niihin selityksiä. Havaintojen avulla, kaikkia aisteja käyttäen, hän saa tietoa ympäröivästä maailmasta, ja siksi häntä myös ohjataan havaintojen teossa erilaisin apukeinoin, kuten mittauksin. Lapsi oppii kuvailemaan, vertailemaan, luokittelemaan ja järjestämään havaintojen ja mitausten avulla saatuja tietoja ja tuloksia sekä esittämään näille toimille perusteluja. Samoin hän oppii niiden pohjalta muodostamaan käsitteitä, tekemään päätelmiä ja löytämään syy-seurausselityksiä. Havaintoja ja tutkimusten tuloksia harjoitellaan merkitsemään muistiin ja esittämään niitä esimerkiksi piirtämällä, kertomalla tai näyttämällä. Kokeellisesti saatuun, kuultuun tai nähtyyn tietoon opetellaan suhtautumaan kriittisesti.

Sisällöt valitaan esimerkiksi seuraavilta luonnontieteellisiltä aihealueilta: ihminen ja hänen suhteensa ympäristöön, eliöt ja niiden elinympäristö, maa ja avaruus, ympäristön aineet ja materiaalit sekä energiaan liittyvät asiat. Luonnontieteellisiä käsitteitä hyödyntäen voidaan opetus suunnitella integroiduiksi teemoiksi, jotka liittyvät lapsen elämänpiiriin. Teemat suunnitellaan kuitenkin siten, että ne tarjoavat lapselle mahdollisuuden rakentaa maailmankuvaa sekä hankkia arkielämän ymmärtämistä edistäviä tietoja, taitoja ja valmiuksia.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten oman lähialueen ympäristöä hyödynnetään sekä maininta mahdollisista yhteistyötahoista.

3.2.5 Terveys

Esiopetuksessa edistetään lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä sekä kasvua ja kehitystä. Lasta autetaan tiedostamaan itsensä suhteessa muihin ja ympäristöön antamalla myönteisiä kokemuksia ja osallistumisen mahdollisuuksia. Luonnollisissa arkipäivän tilanteissa edistetään lapsen valmiuksia ymmärtää ja ottaa vastuuta omasta terveydestään ja turvallisuudestaan. Lasta ohjataan liikkumaan turvallisesti lähiympäristössä.

Lasta ohjataan huolehtimaan terveydestään ja päivittäisestä henkilökohtaisesta hygieniastaan. Lapsen terveellisiä ruokatottumuksia tuetaan ja lasta ohjataan hyviin ruokailutapoihin. Toiminnalla ja tapakasvatuksella lasta ohjataan myönteisiin ihmissuhteisiin ja tunne-elämän terveyteen sekä välttämään väkivaltaa. Lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan huolehtimalla työn, levon ja virkistykseen välisestä tasapainosta.

Terveyskasvatuksen osana voi käyttää Turvataitoa lapsille – materiaalia. Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla tarkempi kuvaus, miten esiopetuksessa käytännössä toteutetaan terveyskasvatuksen tavoitteita.

3.2.6 Fyysinen ja motorinen kehitys

Päivittäinen monipuolinen liikunta on välttämätöntä lapsen tasapainoiselle kasvulle, kehitykselle ja terveydelle. Liikkumisen ja leikin avulla harjaannutetaan lapsen fyysistä ja motorista kuntoa, liikehallintaa ja motorisia perustaitoja. Lapsen hienomotoriikka, kädentaidot sekä käden ja silmän yhteistyö kehittyvät arkipäivän toiminnoissa. Ohjatun liikunnan lisäksi lapselle annetaan mahdollisuuksia omaehtoiseen liikunnalliseen toimintaan ja leikkiin. Lasta tuetaan toimimaan omatoimisesti, aloitteellisesti ja yhteistoiminnallisesti ryhmässä sekä rohkeasti kaikissa liikuntatilanteissa. Lasta ohjataan ymmärtämään liikunnan merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle.

Esiopetuksen liikuntakasvatusta suunniteltaessa on mahdollista tehdä yhteistyötä kaupungin liikuntapalvelukeskuksen, eri liikuntaseurojen, -järjestöjen, lähikoulujen ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Uimaopetus järjestetään jatkumona esiopetuksesta perusopetukseen.

Turun kaupungin päivähoidon liikunnan vuosisuunnitelma ohjeistaa, miten liikuntakasvatusta toteutetaan esiopetuksessa. Liikuntasuunnitelma tulee olla kuvattuna esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa.

3.2.7 Taide ja kulttuuri

Esiopetuksessa musiikki- ja muut taidekokemukset ovat merkittävä osa lapsen emotionaalista, taidollista ja tiedollista kehitystä. Kuvia tekemällä, valmistamalla esineitä käsin, musisoimalla, draamaharjoituksilla, tanssimalla ja liikkumalla lapsen luovuus, mielikuvitus ja itseilmaisuus harjaantuvat. Lapselle järjestetään mahdollisuuksia taidekokemuksiin ja -nautintoihin ja niistä keskustelemiseen. Leikin sekä tutkivan ja kokeilevan taiteellisen toiminnan avulla lapsi etsii tietoa itsestään ja ympäröivän maailman ilmiöistä. Lasta ohjataan pitkäjänteiseen taiteelliseen työskentelyyn ja arvostamaan omaa ja muiden työtä. Lapsen aisti-herkkyyden, havaintokyvyn ja avaruudellisen hahmottamiskyvyn kehittymistä tuetaan. Näin lapsen oppimisprosessit syventyvät ja hän oppii elämäntaitoja sekä ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja.

Lapselle tarjotaan tilaisuus tutustua viestintävälineisiin ja harjoitella niiden käyttöä. Lapsen kanssa tarkastellaan kuvia ja keskustellaan niiden merkityssisällöistä ja kuvailmaisesta. Lasta ohjataan tutkimaan äänimaailmaa ja musiikin vaikutusta viestinnässä. Lasta kannustetaan ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan sanoin sekä draaman keinoin, äänenpainoin ja -sävyin, ilmein, elein ja liikkein.

Lapsen kulttuurisen identiteetin vahvistumista ja hänen ymmärrystään omasta kulttuuriperinnöstään ja kulttuurien monimuotoisuudesta tuetaan. Lasta ohjataan arvostamaan ja vaalimaan luonnon ja rakennetun ympäristön sekä esine-ympäristön esteettisiä ja kulttuurisia arvoja.

Lasta rohkaistaan monipuoliseen ilmaisuun erilaisten teemakokonaisuuksien yhteydessä.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten taide- ja kulttuurikasvatus toteutetaan esimerkiksi kuva-, rakennus-, käsityö-, tanssi- ja teatteritaiteen sekä musiikin osa-alueilla, sekä miten esiopetuksessa hyödynnetään kaupungin kulttuuritarjontaa.

4 Kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa

Tässä luvussa kuvataan kasvun ja oppimisen tuen keskeiset tavoitteet ja järjestäminen sekä tuen rakenne. Kasvun ja oppimisen tuen tasot, yleinen, tehostettu ja erityinen tuki kuvataan luvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3. Luvussa 5 esitetään tarkemmin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lukujen 4 ja 5 ja niiden alalukujen muodostama kokonaisuus on perustana paikallisen opetussuunnitelman laadinnalle sekä kasvun ja oppimisen tuen käytännön toteuttamiselle.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Työskentelyn ja tuen perustana esiopetuksessa ovat yhdessä kodin kanssa sovitut, perusturvallisuutta ylläpitävät tavoitteet, jotka tukevat lapsen kokonais-valtaista kasvua. Ensisijaisesti tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kehittymistä sekä huolehditaan tasavertaisesta jäsenyydestä ryhmässä. Työskentelyn tulee olla leikinomaista, lapsen kehitystasosta lähtevää toiminnallista ryhmä- ja yksilöohjausta. Se edistää lapsen kognitiivista, erityisesti kielellistä, sekä sosioemotionaalista kehitystä, valmiuksia uusien asioiden oppimiseen ja ehkäisee ennalta oppimisvaikeuksia.

Esiopetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä esiopetusryhmän että kunkin lapsen vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä lapsien yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Esiopetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että lapsen tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus omista lähtökohdistaan käsin saada tukea kasvuun ja oppimiselleen sekä kehittää oppimisvalmiuksiaan. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat ja tavat sekä lasten kulttuuritausta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tuen tarpeen arviointiin lapsella, jonka perusopetuksen aloittamista on päätetty siirtää vuotta myöhäisemmäksi.

Lapsia kannustetaan aloitteellisuuteen ja vastuullisuuteen, tarjotaan haasteita ja annetaan kehittymistä edistävää ohjausta ja tukea. Lapsen tervettä itsetuntoa vahvistetaan myönteisten oppimiskokemusten ja kannustavan palautteen avulla sekä tarjotaan mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen. Huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen. On tarpeen havaita sekä lapseen että esiopetuksen toteuttamiseen ja toimintaympäristöön liittyvät tekijät.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä⁷. Esiopetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että lapsen oikeus tukeen voi toteutua käytännössä, mm. määrittelemällä tuen tarpeen toteuttamiseen ja tuen toteuttamiseen liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi lasten kasvua ja oppimista tulee arvioida jatkuvasti ja aloittaa tuen antaminen riittävän varhain. Tämä ehkäisee ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia kas-

⁷ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

vun ja oppimisen turvaamiseksi. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiinsa täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista.

Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää lapselle tehtyjen terveystarkastusten ja mahdollisten muiden arviointien tuloksia⁸. Mikäli lapsi esiopetuksen lisäksi käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja, yhteistyö esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken on tärkeää lapsen kasvun ja oppimisen tuen tarpeen havaitsemiseksi ja tuen toteuttamiseksi.

Tuen tulee muodostaa suunnitelmallinen jatkumo. Esiopetusyksikön johdolla on vastuu tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä ratkaisuista. Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Tarvittaessa tuki suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Huoltajalle tulee antaa tietoa tukitoimista sekä mahdollisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta. Tuki annetaan lapselle omassa esiopetusryhmässä, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen esiopetusryhmään tai muuhun soveltuvaan esiopetuksen järjestämispaikkaan. Lapsen esiopetuksen fyysinen ja sosiaalinen oppimisympäristö ja tarvittavat tukipalvelut tulee järjestää niin, että lapsi voi mahdollisimman täysipainoisesti osallistua esiopetusryhmän toimintaan. Tuki annetaan erilaisin joustavin järjestelyin, kuten samanaikaisopetuksena tai pienryhmä- ja yksilötyöskentelyinä.

Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä muusta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen.

Tuki erityisissä tilanteissa

Lapsi saattaa tarvita tukea erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä. Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle esiopetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista⁹. Esiopetuksen järjestämisestä kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille vastaa lapsen asuinkunta¹⁰.

4.1 Esiopetuksen yleinen tuki

Laadukas esiopetus sekä mahdollisuus saada ohjausta ja tukea kasvuun ja oppimiseen kaikkina esiopetuksen työpäivinä on jokaisen lapsen oikeus. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon kaikkien lasten edellytykset ja tarpeet. Työyhteisön toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja lasten erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri esiopetusyhteisössä edistävät lapsen kasvua ja oppimista.

Opettajalla on vastuu esiopetusryhmän ja sen jokaisen lapsen erilaisten lähtö-kohtien ja tarpeiden huomioonottamisesta esiopetuksessa. Yhteistyö huoltajien, toisten opettajien, muun varhaiskasvatuksen henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa edesauttaa tässä onnistumista.

Opettajan tehtävänä on ohjata ryhmää toimimaan niin, että sen sisäinen vuorovaikutus edistää kasvua ja oppimista. Opettaja auttaa lapsia tunnistamaan omat vahvuutensa ja voimavaransa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen oppimisen valmiuksien, myönteisen minäkuvan ja tekemisen ilon vahvistamiseen kaikissa työskentelytilanteissa.

Opetustyöhön sisältyy myös ohjauksellisia ja oppilashuollollisia tehtäviä. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen tarjoaminen kuuluu opettajan työhön ja kaikkiin esiopetustilanteisiin. Tuki rakenne-

⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus) (380/2009) 9 §)

⁹ Perusopetuslaki 4 § 3 mom.

¹⁰ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. (1288/1999)

taan opettajien sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden yhteistyönä ja vuorovaikutuksessa huoltajan ja lapsen kanssa.

Kasvun ja oppimisen tuen tarpeisiin vastataan opetusta eriyttämällä, opettajien yhteistyöllä ja opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Esiopetuksen aloitusvaiheessa opettaja voi laatia myös yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman, jonka avulla lapselle pyritään turvaamaan parhaat edellytykset kasvaa ja oppia. Esiopetuksessa voidaan käyttää myös erityisopettajan tai erityislastentarhanopettajan sekä avustajan työpanosta keinoina vastata esiopetusryhmän tai yksittäisten lasten tuen tarpeisiin jo ennen tehostetun tuen vaiheeseen siirtymistä.

4.2 Esiopetuksen tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan ja koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti¹¹. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä lasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti lapsen kasvua ja oppimista ja tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta, joka kuvataan luvussa 5.1.1. Tehostetun tuen aikana korostuu erityisopettajan tai erityislastentarhanopettajan antaman tuen, lapsen yksilöllisen ohjauksen, joustavien ryhmittelyjen ja kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys. Myös oppilashuollon osuutta lapsen hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. Tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään lapsen kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

On tärkeää huolehtia lapsen mahdollisuuksista saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä sekä tukea lapsen myönteistä käsitystä itsestään.

Lapsen kasvua ja oppimista tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta.

Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen tilanne kokonaisuutena
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista
- lapsen oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla ratkaisuilla lasta tulisi tukea

Lapsen esiopetuksen opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvon. Tarvittaessa, ja etenkin silloin kun kyse on lapsen hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvon laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Pedagogisen arvon laatimisessa hyödynnetään lapselle jo mahdollisesti osana yleis-

¹¹ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

tä tukea laadittua lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa sekä huoltajan luvalla lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa lapsen siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisessa oppilashuoltotyössä siten kuin yksittäisen oppilaan asian käsittelystä säädetään¹². Tämän käsittelyn jälkeen lapselle annettava tehostettu tuki kirjataan hänelle laadittavaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma käsitellään tarkemmin luvussa 4.5.1.

4.3 Esiopetuksen erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden esiopetusta ei kasvun ja oppimisen vaikeuksien vuoksi voida järjestää muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman, sairauden, toimintavajavuuden tai kasvu-ympäristöön liittyvien riskitekijöiden vuoksi. Erityisen tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon esiopetuksen opetushenkilöstön, oppilashuollon palveluista vastaavien sekä huoltajan näkemys lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä riskitekijöistä.

Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityis-opetuksesta sekä muista esiopetuksen tukimuodoista¹³. Käytettävissä ovat esiopetuksen kaikki tukimuodot.

Erityisen tuen tehtävänä esiopetuksessa on tarjota lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea ja edistää hänen oppimisedellytyksiään. Lapsen itsetuntoa ja oppimismotivaatiota vahvistetaan.

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä¹⁴. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti¹⁵. Lapsen oikeusturvan ja esiopetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään erityistä tukea koskevassa päätöksessä. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen¹⁶.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- ja perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten¹⁷.

Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys¹⁸.

¹² Perusopetuslaki 31 a § 4 mom. (642/2010)

¹³ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

¹⁴ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

¹⁵ Hallintolaki (434/2003)

¹⁶ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

¹⁷ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

¹⁸ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010) ja Hallintolaki 34, 35 ja 36 §

Pedagogisen selvityksen laatimista varten esiopetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehdyn selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta sekä lapsen kokonaistilanteesta.

Selvitysten perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Näiden kahden selvityksen ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi¹⁹.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen tilanne kokonaisuutena
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio sen vaikutuksista
- lapsen oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta tulisi tukea

Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetushenkilöstöön, oppilashuoltoon, avustajiin ja muihin tarvittaviin palveluihin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, materiaaleihin ja välineisiin liittyviä tekijöitä. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa sekä huoltajan luvalla lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa.

Eryyisen tuen tarpeellisuus tulee esiopetuksen aikana tarkistaa lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli katsotaan, että lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapsi siirtyy saamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

4.4 Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa

Tässä luvussa määritellään, miten kasvun ja oppimisen tuki kuvataan kokonaisuutena paikallisessa opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelman laadintaa koskevat tarkemmat määräykset sisältyvät luvun 4.5. yksilöllisiä suunnitelmia sekä luvun 5 eri tukimuotoja käsitteleviin alalukuihin.

Esiopetuksen opetussuunnitelman laatimisessa tehdään yhteistyötä muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Esiopetuksen opetussuunnitelma tulee laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa²⁰.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan kasvun ja oppimisen tuki, tuen rakenne ja järjestäminen, yleiset tavoitteet sekä eri tukimuotojen käytännön toteutus. Opetussuunnitelmassa selvitetään, miten tuen järjestämiseen liittyvä yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa toteutetaan. Opetussuunnitelmassa kuvataan henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa.

¹⁹ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

²⁰ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

Opetussuunnitelmassa määritellään yleisen tuen tavoitteet, järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö eri toimijoiden kesken sekä huoltajan ja lapsen kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään tehostetun tuen tavoitteet, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin. Opetussuunnitelmassa määritellään myös tehostetun tuen järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään erityisen tuen tavoitteet, erityisen tuen päätöksen tekeminen, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin tehostetun tuen piiriin. Opetussuunnitelmassa määritellään myös erityisen tuen järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken, yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa sekä huoltajan ja lapsen kuulemiseen liittyvä menettely.

Opetussuunnitelmassa kuvataan, miten yhteistyö ja tietojen luovuttaminen eri hallintokuntien välillä toteutetaan.

Lapsen tukeen liittyvien hallintopäätösten tekijät määritellään opetuksen järjestäjän johtosäännössä²¹.

Turun kasvatusta ja opetustoimessa kasvun ja oppimisen tuki järjestetään esiopetuksessa alla olevan prosessikuvauksen mukaisesti:

■ YLEINEN TUKI

"Opettajalla on vastuu esiopetusryhmän ja sen jokaisen lapsen erilaisten lähtökohtien ja tarpeiden huomioinnista esiopetuksessa"
"Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen tarjoaminen kuuluu opettajan työhön ja kaikkiin kasvatusta ja opetustilanteisiin."

■ TEHOSTETTU TUKI

"Jos lapsi tarvitsee kasvussaan ja oppimisessaan säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja."

■ ERITYINEN TUKI

"Jos kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla."

■ 1. Pedagoginen arvio

lomake

■ 2. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma

lomake

■ 3. Pedagoginen selvitys

lomake

■ Erityisen tuen päätös

■ 4. HOJKS lomake

A
S
I
A
N
T
U
N
T
I
J
A
-
A
R
V
I
O

Tuija Vänni 2011

Kuvio 1

21.11.2011 Vapelsj § 44

Varhaiskasvatus- ja perusopetuslautakunnan suomenkielisessä jaostossa on esiopetuksen ja alkuopetuksen prosessi kuvattu seuraavasti:

1.8.2011 voimaan astuneet muutokset esiopetuksen opetussuunnitelman ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostavat voimakkaasti pedagogisen arvioinnin ja oppilaantuntemuksen merkitystä tehtäessä valintoja lapsen oppimisen tuesta ja koulunkäynnin ratkaisusta. Asiantuntija-arvioita voidaan tarvitta-

²¹ Kuntalaki (365/1995) 14 §

essa pyytää pedagogisen arvioinnin täydennykseksi, mutta se ei ole enää välttämätöntä.

Psykologin tai lääkärin lausunto tarvitaan kuitenkin aina, jos lapselle tehdään erityisen tuen päätös ennen kouluikää ja hän aloittaa koulunsa 11-vuotisessa oppivelvollisuudessa. Tällöin on useimmiten kyseessä vaikeasti vammaisen tai sairaan lapsi. Lisäksi psykologin tai lääkärin lausunto tarvitaan, jos lapsen koulun aloitusta myöhennetään tai varhennetaan (ns. koululykkäys tai ali-ikäisenä koulun aloittaminen).

Tärkeää on tuen saannin turvaaminen ja jatkuminen nivelvaiheen yli esiopetuksesta kouluun. Esioppilaan kokonaisvaltaisen kehittymisen seurantaan varten on kehitetty ns. kasvun ja oppimisen seurantalomake (KOS). Tähän merkitään havainnot lapsesta koko esiopetusvuoden ajalta. Sitä ennen varhaiskasvatuksessa on tehty Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja mahdollinen kuntoutussuunnitelma, jotka toimivat esiopetuksen arviointitiedon pohjana. Lapsella voi olla lisäksi esiopetuksessa myös **yleisen tuen** aikana yksilöllinen lapsen oppimissuunnitelma.

Esiopetuksen oppilaalle voidaan tehdä pedagogisen arvion perusteella yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa moniammatillisessa yhteistyössä **tehostettuun tukeen** siirryttäessä lapsen oppimissuunnitelma, johon kirjataan lapsen tarpeet ja annettava tuki. Mikäli tämä tuki ei ole riittävää ja kaikki tehostetun tuen muodot on käytetty, voidaan yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa moniammatillisessa yhteistyössä tehdä ns. pedagoginen selvitys, jonka perusteella tehdään **erityisen tuen** päätös. Tätä voi tarvittaessa täydentää psykologin tai lääkärin lausunnolla tai sosiaalisella selvityksellä. Erityisen tuen päätöstä ei voi tehdä ennen kuin tehostetun tuen mahdolliset tukimuodot ovat olleet käytössä. Erityisen tuen päätöksen jälkeen oppilaalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS.

Lähtökohtana oppilaan koulun aloittamista suunniteltaessa on seuraava tieto:

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
- lapsen mahdollinen varhaiskasvatuksen aikainen kuntoutussuunnitelma
- 4-vuotis- ja 5-vuotisneuvolan tarkastuksissa saatu tieto.
- neuvolan, kasvatus- ja perheneuvolan, lastenneurologisen yksikön tai lastenpsykiatrisen poliklinikan psykologin tutkimuksissa saatu tieto
- neuvolatyöryhmässä saatu tieto
- KOS-lomakkeeseen kerätty seurantatieto
- konsultoivan **erityislastentarhanopettajan** (kelto) tekemät havainnot
- lastentarhanopettajan tuntemus lapsen valmiuksista
- lapsen oppimissuunnitelma tai HOJKS
- huoltajan käsitys omasta lapsestaan, tämän vahvuuksista ja tuen tarpeista

Tiedon kerääminen lapsen tilanteesta on lapsen oman esiopettajan tehtävä. Yhteistyössä huoltajan ja kelton kanssa lapsen koulussa tarvitsemaa tukea suunnitellaan.

Tieto niistä oppilaista (määristä), jotka tarvitsevat tehostettua tai erityistä tukea koulussa viedään alustavasti koulun alueellista tukea suunnittelevalle tiimille, johon kuuluvat alueen konsultoiva erityisopettaja, alkuopetuksen ohjaava opettaja, erityispalvelupäällikkö, aluerehtori ja kukin kelto vuorollaan. Tämä tapahtuu marraskuussa. Tammikuussa on kouluun ilmoittautuminen, helmikuussa tarkastellaan KOS-lomakkeiden pohjalta **tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien oppilai-**

den tilannetta uudelleen ja tukea tarvitsevien oppilaiden määrät viedään lisäksi oppilaan tuen aluetiimille (OTA) ja alueelliselle rehtoriryhmälle.

OTA-tiimi kartoittaa, missä kouluissa tukiresurssia tarvitaan ja suunnittelee tarvittavat tuen muodot. Konsultoiva erityisopettaja esittelee asian rehtoriryhmässä, jolle kuuluu alustavan resurssiesityksen tekeminen maaliskuun puoliväliin mennessä perusopetuksen tulosaluejohtajalle, joka vie resurssiesityksen lautakunnalle.

Maaliskuun loppuun mennessä esiopetus toimittaa pedagogiset selvitykset erityis- palvelupäällikölle, joka tekee tarvittavat erityisen tuen päätökset ja sijoittaa oppilaat opetusryhmiin. Päätökset tehdään ennen kuin koulu päättyy. KOS-lomakkeista menee kopiot oppilaiden kouluihin. Opettaja käyttää niitä syksyn ajan. Alkusuksyllä järjestetään esiopetuksen ja alkuopetuksen laajennettu oppilashuoltoryhmä, jossa opettajalla on mahdollisuus pyytää tarvitsemaansa tietoa esiopetuksen opettajalta ja keltolta.

Prosessin aikana on mahdollista kysyä perusopetuksen konsultoivalta erityisopettajalta oppilaan tuesta alueen kouluissa. Lisäksi voidaan konsultoida oppilaan tulevan koulun koulupsykologia, kun halutaan lisäarviota Alkuluokkaesityksen johdosta psykologin lausunto tarvitaan aina. On myös mahdollista konsultoida Kasvatus- ja perheneuvolan psykologia 11-vuotisessa oppivelvollisuudessa olevien ja vaikeasti sopeutumattomien lasten osalta ja niistä lapsista, joilla on hoitokontakti sinne. Myös muut hoitavat psykologit/tahot ovat tarvittaessa käytettävissä lisäarviointia varten.

Periaatteena on, että oppilaat ohjautuvat kullekin sopivan tuen piiriin ja tukea on tarjolla siellä, missä tarvetta esiintyy. Kouluvalmiuden ryhmätutkimuksista luovutaan kokonaan ja psykologista konsultaatiota ja tutkimuksia tarvitaan aiempaa vähemmän. Näin vapautetaan työvoimaa muuhun psykologiseen työhön.

TAULUKKO 1. Esiopetuksesta kouluun ja tuen portaissa kulkeminen

Aika	Yleinen tuki	Tehostettu tuki
Syys- lokakuu	• Kasvun ja oppimisen seurantalomake (=KOS) kaikille (keskustelu huoltajan kanssa lokakuun loppuun mennessä).	Mikäli yli puolet tai yhdestä osiosta lähes kaikissa 'tarvitsee tukea' →pedagoginen arvio
Lapsi esi- opetuk- sessä		•Pedagoginen arvio käsitellään moniammatillisessa työryhmässä. •Yhdessä huoltajan ja kelton kanssa suunnitellaan lapselle tuki •Laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana (kopio lähetetään kouluun).
Tammikuu	• Huoltaja ilmoittaa lapsensa kouluun	
Helmikuu		•Käydään huoltajien kanssa KOS-lomake läpi (väliarviointi)
Huhtikuu	• Kasvun ja oppimisen seurantalomake kaikille	
Toukokuu	• Esiopettaja lähettää lomakkeesta kopion kouluun	

4.5 Yksilölliset suunnitelmat esiopetuksessa

4.5.1 Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma on suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja esiopetuksessa tarvittavista järjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta. Se on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva, kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Sitä voidaan käyttää osana yleistä tukea ja sitä tulee käyttää tehostetun tuen aikana²².

Oppimissuunnitelman tavoitteena on turvata lapselle hyvät kasvun ja oppimisen edellytykset. Suunnitelma lisää opettajien tietoisuutta lapsen tilanteesta ja helpottaa siten kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Lapsen esiopetuksen oppimis-suunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelma antaa myös pohjan lapsen kasvu- ja oppimisprosessin edistymisen arvioinnille.

Tehostettua tukea varten tehtävä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arvioissa tuotettuun tietoon. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laativat opettajat yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Tehostettua tukea varten laadittavan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- lapsen oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- lapsen oppimisvalmiuksiin, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä sosioemotionaalisiin taitoihin liittyvät tavoitteet
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät ja työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset tai muut ratkaisut
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastuualueet
- yhteistyön toteuttaminen huoltajan ja lapsen kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatustoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- lapsen edistymisen seuranta ja arviointi, arviointitavat ja ajankohdat sekä lapsen itsearviointi
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa, pedagogista arvioita ja sen yhteydessä kerättyä tietoa sekä huoltajan luvalla lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa.

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakuineilla.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Jokaiselle lapselle voidaan laatia lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelman laatimisesta päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Suunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Lasta varten pohditut tavoitteet ja tukitoimet hyödyttävät lapsen kasvua ja oppimista. Lapsen esiopetusta voidaan myös syventää tai laajentaa oppimissuunnitelman avulla, silloin kun se on perusteltua lapsen valmiuksien kannalta.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

²² Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

Oppilaalle, joka tarvitsee kasvussaan ja oppimisessaan säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan²³. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan aina lapselle, joka saa tehostettua tukea. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan sekä tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa²⁴. Tehostetun tuen vaiheessa tukitoimien järjestelmällinen suunnittelu tukee lapsen kasvua ja oppimista.

Erityinen tuki

Lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, laaditaan oppimissuunnitelman sijasta henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa esiopetuksen opetussuunnitelmassa päätetään, miten lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa käytetään osana yleistä tukea. Opetussuunnitelmassa kuvataan tehostettuun tukeen liittyvä oppimissuunnitelman käyttö. Suunnitelmassa määritellään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat huoltajan ja lapsen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suunnitelman sisältö kuvataan erikseen yleisen ja tehostetun tuen osalta.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa voidaan laatia selvittämään yleisen tuen järjestämistä, esimerkiksi opetuksen eriyttämistä, opettajien ja muun hoito- ja kasvatushenkilöstön yhteistyötä tai esiopetusryhmien joustavaa muuntelua. Lisäksi lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan lapselle, joka on esiopetuksessa vuorohoidon yhteydessä.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma osana tehostettua tukea

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan jokaiselle tehostettua tukea saavalle lapselle.

Toimintatavat, yhteistyö, työnjako ja vastuut lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laadinnassa ja seurannassa

Esiopetuksen lastentarhanopettaja vastaa siitä, että lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan viipymättä tuen tarpeen ilmennettyä. Opettaja tekee yhteistyötä konsultoivan erityislastentarhanopettajan, muun hoito- ja kasvatushenkilöstön ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan lapsen ja huoltajan kanssa. Se pohjautuu pedagogiseen arvioon eli opettajilta ja oppilashuoltohenkilöstöltä etukäteen hankittuihin lapsen kasvua ja oppimista koskeviin tietoihin.

Huoltajien osuus lapsen kasvun ja oppimisen tukemisessa määritellään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa.

4.5.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

²³ Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

²⁴ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Eryistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen²⁵.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma on hyväksyttyyn esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä huoltajan ja lapsen ja kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Tarvittavilta osin se valmistellaan moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti lapsen yksilöllistä kasvu- ja oppimisprosessia. HOJKS on lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma esiopetuksen sisällöistä, pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista.

HOJKS:n tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- lapsen oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- lapsen oppimisvalmiuksiin, työskentelytaitoihin, sosioemotionaalisiin taitoihin sekä motoriikkiin liittyvät tavoitteet
- edistymisen seuranta ja arviointi, arviointitavat ja ajankohdat sekä lapsen itsearviointi
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset tai muut ratkaisut
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden sekä tuki- ja kuntoutuspalvelujen järjestäminen ja eri toimijoiden vastuualueet
- kuvaus lapsen esiopetuksen järjestämisestä muun esiopetuksen yhteydessä ja/tai erityisryhmässä
- kuvaus siitä, miten erityisryhmässä esiopetusta saava lapsi integroituu muuhun esiopetukseen
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastuualueet
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta ja valvonnasta
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatustoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Jos lapselle on annettu tehostettua tukea, henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään osana tehostettua tukea tehtyä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Lisäksi hyödynnetään lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa huoltajan luvalla sekä otetaan huomioon mahdollisessa pedagogisessa selvityksessä todetut asiat.

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKS asiakirjaan voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKSiin ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakukeinoilla.

²⁵ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Suunnitelma tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi²⁶. Henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai tavoitteiden muuttuessa. Kokemukset käytetyistä esiopetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista voidaan kirjata HOJKSiin ja hyödyntää tätä tietoa suunnitelman toteutumista arvioitaessa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat huoltajan ja lapsen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Toimintatavat, yhteistyö, työnjako ja vastuut esiopetuksen HOJKS:n laadinnassa ja seurannassa

Esiopetuksen lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja vastaa siitä, että HOJKS laaditaan viipymättä, kun erityinen tuki aloitetaan. Laadinnassa opettaja tekee yhteistyötä oppilashuoltohenkilöstön kanssa.

HOJKS laaditaan lapsen ja huoltajan kanssa. Se pohjautuu lapsen opettajilta ja oppilashuoltohenkilöstöltä etukäteen hankittuihin lapsen kasvua ja oppimista koskeviin tietoihin ja asiakirjoihin ja pedagogiseen selvitykseen.

HOJKS on määräaikainen ja tarkistetaan esiopetuksen päättyessä. Myös huoltajien osuus oppilaan koulunkäynnin ja oppimisen tukemisessa määritellään HOJKS:ssa

5 Kasvun ja oppimisen tukimuodot esiopetuksessa

Luvussa 5 kuvataan kasvun ja oppimisen eri tukimuodot. Luvussa kuvataan myös esiopetuksen oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen.

5.1 Esiopetuksen opetusjärjestelyihin liittyvä tuki

5.1.1 Erityisopetus

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta²⁷. Erityisopetus on erityisen tuen keskeinen pedagoginen osa-alue ja sen tehtävänä on tukea lapsen oppimista. Sellaisen lapsen, jolle on tehty erityisen tuen päätös, esiopetus ja muu tuki annetaan hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti.

HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. Siinä ratkaistaan erityisopetuksen järjestämiseen liittyvät seikat ja opetukset keskeiset tavoitteet, sisällöt sekä oppimisympäristöön ja opetusmenetelmiin liittyvät tekijät siten kuin HOJKSin laatimisen yhteydessä luvussa 4.5.2. on ohjeistettu.

Erityisopetus järjestetään lapsen etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun esiopetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityis-ryhmässä tai muussa soveltuvassa paikassa²⁸.

²⁶ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

²⁷ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

²⁸ Perusopetuslaki 17 § 1 ja 2 mom. (642/2010)

Opetusryhmiä muodostettaessa tulee ottaa huomioon, että kaikki oppilaat voivat saavuttaa opetus-suunnitelmassa asetetut tavoitteet²⁹. Opetusryhmien muodostamisesta säädetään tarkemmin perusopetusasetuksessa³⁰

Esiopetuksen opettaja tarvitsee taitoa käyttää lasten erilaisia tarpeita tukevia pedagogisia menetelmiä ja työskentelytapoja. Erityisopettajalla ja erityislastentarhanopettajalla on lisäksi asiantuntijuutta, jota tarvitaan erityisopetuksen aikana.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Erityisopetuksesta päätetään erityistä tukea koskevan päätöksen yhteydessä, joka on kuvattu luvussa 4.3. Opetussuunnitelmassa määritellään, miten erityis-opetus esiopetuksessa järjestetään, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa.

Erytisopetus järjestetään ensisijaisesti muun esiopetuksen yhteydessä, integroidussa erityisryhmässä tai erityisryhmässä. Lapsella, joka kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, on oikeus saada vapaaehtoista maksutonta esiopetusta 5-vuotiaana.

Huoltajille tiedotetaan kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin aloitusvaiheen tuen järjestämisestä yleisesti ja lisäksi vielä tarkemmin huoltajan oman lapsen tuen järjestämisestä sen eri vaiheissa.

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmä kartoittaa erityistä tukea tarvitsevat lapset, jotta kaikki mahdollinen asiantuntijuus olisi varhain käytettävissä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen esiopetus tulee pääsääntöisesti toteuttaa niin, että ryhmässä on muita esiopetusikäisiä lapsia.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten erityistä tukea tarvitsevan lapsen erityisopetus toteutetaan yksikössä sekä määritellä yksikön erityisopetuksen yhteistyömuodot ja työnjako.

Kouluun siirtyessään erityistä tukea tarvitseva lapsi aloittaa erityisopetuksen joko integroituna erityisoppilaana yleisopetuksen koulussa eli lähikoulussaan, alueellisen pienluokan oppilaana tai keskitetyn palvelun koulun oppilaana.

5.1.2 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta³¹. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta³². Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen³³. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuu-

²⁹ Perusopetuslaki 30 § 2 mom.

³⁰ Perusopetusasetus 2 § (893/2010)

³¹ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

³² Perusopetuslaki 9 § 2 mom.

³³ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

den alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta³⁴.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa riittävän ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin³⁵ eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan aina henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma esiopetuksen alkaessa. HOJKS:n laadimisessa hyödynnetään huoltajan luvalla lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa.

Jos lapsi ei enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, tule tehdä päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä, jolloin lapsi siirtyy yleisen oppivelvollisuuden piiriin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen järjestäminen, toimintatavat, yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa, muu yhteistyö sekä eri toimijoiden vastuut ja työnjako, yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa sekä huoltajan ja lapsen kuulemiseen liittyvä menettely.

Turussa pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voi kestää 10 tai 11 vuotta ja se alkaa vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

a) Lapsi aloittaa vapaaehtoisessa esiopetuksessa varhaiskasvatuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa (6v.) ja tämän jälkeen aloittaa perusopetuksen (7v.).

b) Lapsi aloittaa opiskelun sinä vuonna, kun täyttää kuusi vuotta. Ensimmäinen vuosi on oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvaa esiopetusta, jonka jälkeen lapsi jatkaa perusopetuksessa (7v.).

³⁴ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 1 mom. (1288/1999)

³⁵ Perusopetuslaki 27 §

c) Lapsen perusopetuksen alkamista lykätään niin, että lapsi aloittaa perusopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kahdeksan vuotta. Tätä ennen lapsi osallistuu esiopetukseen oppivelvollisuuteen kuuluvana yhden vuoden (7v.) tai kaksi vuotta (6v.+7v.).

Pidennetyn oppivelvollisuuden tarpeen ilmetyä on huoltajien, varhaiskasvatuksen, terveydenhuollon, kasvatus- ja opetustoimen sekä muiden tarvittavien asiantuntijoiden tehtävä yhteistyötä. Yhteistyö on aloitettava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta lapsi saadaan heti riittävän ja oikein kohdistetun tuen piiriin. Huoltajien varhainen perehtyminen ja sitoutuminen lapsen oppimista ja koulunkäyntiä koskeviin asioihin on ensiarvoisen tärkeää. Lapselle on taattava jatkuva moniammatillinen tuki koko pidennetyn oppivelvollisuuden ajan. Oppilaan HOJKS laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja kuntoutussuunnitelman pohjalta.

Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee perusopetuksen erityispalvelupäällikkö. Oppilasta ja huoltajaa kuullaan ennen päätöksen tekemistä.

Pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttaminen, yhteistyö ja käytännöt esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja koulun välillä kuvataan tarkemmin päivähoitoyksikön esiopetussuunnitelmassa.

5.2 Esiopetuksen muu tuki

5.2.1 Yhteistyö kodin kanssa

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa³⁶. Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea³⁷. Lapsi elää samanaikaisesti kodin, esiopetuksen ja muun mahdollisen varhaiskasvatuksen vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä lapsen kokonaisvaltaisen hyvän kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan lapsen tuntemusta ja auttaa esiopetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa³⁸.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja oman lapsensa tuntemus³⁹. Esiopetuksen henkilöstö tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa osaltaan lapsen kasvatuksesta esiopetuksen aikana⁴⁰.

Kasvatukseen liittyvän kumppanuuden tavoitteena on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista sekä lisätä turvallisuutta ja hyvinvointia esiopetuksessa. Lapsen viihtyvyyden, kasvamisen ja oppimisen kannalta on tärkeää luoda luottamuksellinen yhteys esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa.

On tärkeää, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua esiopetuksen kasvatus-työn tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajien ja lasten kanssa. Esiopetuksen henkilöstön on oltava yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa kasvua ja oppimista esiopetuksessa. Kodin kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla.

³⁶ Perusopetuslaki 3 § 3 mom.

³⁷ Perusopetuslaki 3 § 2 mom., Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (Tuntijakoasetus) (1435/2001) 4 § 1 mom. ja 5 § 1 mom.

³⁸ Perusopetuslaki 3 § 2 mom., Tuntijakoasetus 2, 3 ja 4 §

³⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 2 § 1 mom.

⁴⁰ Lastensuojelulaki (417/2008) 2 § 2 mom.

Vastuu kodin kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on esiopetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajan, opettajan ja lapsen oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunnioitus. Kodin kanssa tehtävässä yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kieli- ja kulttuuritausta.

Huoltajille annetaan tietoa esiopetuksen opetussuunnitelmasta, esiopetuksen järjestämisestä, lapsen tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja esiopetuksen väliseen yhteistyöhön sekä esiopetusyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Huoltajille tulee antaa tietoa myös esiopetuksen oppilashuollon toiminnasta⁴¹ sekä esiopetusyksikön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa.

Käsiteltäessä yksittäisen lapsen tukea koskevaa asiaa, huoltajalle tulee antaa tietoa lasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Huoltajan kanssa tulee käydä läpi esimerkiksi huoltajan yksilöidyn kirjallisen suostumuksen merkitys lasta koskevan asian käsittelyssä sekä yhteistyön merkitys lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa⁴². Esiopetuksen loppuvaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella lapsen koulunkäynnin aloittamiseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista erityistarpeista lapsen opettajien ja oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa⁴³.

Esiopetuksen aikana jatketaan muussa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa yhteistyötä huoltajan kanssa ja luodaan pohjaa myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle sekä myöhemmälle kodin ja koulun yhteistyölle. Erilaisia kodin ja esiopetuksen vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja kehitetään koko esiopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä muusta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta alkuopetukseen. Tieto- ja viestintätekniikkaa voidaan käyttää parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteyden-pittoa kodin ja esiopetuksen välillä. Yhteistyö järjestetään siten, että oppilas-huollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia voidaan tukea.

Kodin kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, toimintatavat, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Toimintatapoja määriteltäessä otetaan huomioon kodin kanssa tehtävä yhteistyö koko yhteisön tasolla, esiopetusryhmien tasolla sekä yksittäistä lasta koskien.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelma laaditaan yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁴⁴. Tällöin otetaan huomioon myös muiden kasvatuksen kannalta keskeisten toimijoiden kuten muun varhaiskasvatuksen henkilöstön osallistuminen yhteistyöhön sekä tiedonkulun sujuvuus.

Opetussuunnitelmassa kuvataan myös huoltajien osallisuuteen sekä huoltajille tiedottamiseen liittyvät periaatteet. Suunnitelman tulee sisältää myös yhteistyön toteutumisen seurantaan ja arviointiin liittyvät menettelytavat sekä kuvaus menettelytavoista yhteistyöhön liittyvissä ongelmatilanteissa.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten yhteistyö, tapaamiset ja tiedottaminen huoltajien kanssa toteutetaan. Lisäksi tulee olla kuvattuna, miten

⁴¹ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010), 3 § 3 mom., Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 4 § 2 mom., 9 § 1 mom. 3 kohta, 13 ja 14 §, 15 § 3 mom. ja Lastensuojelulaki 9 ja 12 §

⁴² Perusopetuslaki 31 a § 3 ja 4 mom. (642/2010), 40 §, 41 § 4 mom. (642/2010) ja 41 § 1, 2 ja 3 mom.

⁴³ Perusopetuslaki 3 § 2 ja 3 mom., Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 4 § 2 mom., 9 § 1 mom. 3 kohta, 13 ja 14 §, 15 § 3 mom.

⁴⁴ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

kodin ja esiopetuksen yhteistyö toteutuu oppilashuollon, lastenneuvolan sekä tarvittaessa muun sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Kodin kanssa tehtävän yhteistyön tukena käytetään ”Kasvun ja oppimisen seurantalomake esiopetuksen suunnitteluun ja koulunkäynnin aloittamiseen” -lomaketta, joka siirretään kouluun lapsen tulevalle opettajalle.

5.2.2 Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestäminen

Vammaisella ja muulla tukea tarvitsevilla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut⁴⁵. Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarkoituksena on taata esiopetuksessa lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö.

Lapsi voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityis-vaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä puutteellisten kommunikaatiotaitojensa vuoksi. Kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus ja tukeminen kaikkina esiopetuspäivinä edistää lapsen kehitystä, sosiaalista kasvua ja osallisuutta esiopetusyhteisössä. Tavoitteena on, että sekä toiset lapset että lapsen kanssa toimivat aikuiset tuntevat lapsen tavan kommunikoida.

Lapsen omien kommunikaatiotaitojen kehittäminen mahdollistaa tasavertaisen vuorovaikutuksen muiden kanssa. Kieli on oppimisen keskeinen väline ja kielen kehittyminen vaikuttaa ajattelun ja tunteiden kehitykseen sekä lapsen identiteetin muotoutumiseen.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä kommunikoinnin tuen eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa eri asiantuntijoita. Lisäksi suunnitellaan muutkin tukitoimet, kuten lapsen sijoittuminen esiopetustilassa, yksilölliset oppi- ja opetusmateriaalit sekä lapsen mahdollisesti tarvitsemat apuvälineet. Tulkitsemisessa avustava henkilö voi tukea oppimistilanteissa yhtä tai useampaa lasta samanaikaisesti. Myös opettaja voi tukea esiopetuksessa lapsia kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antaman tuen tulee edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä lasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta työskentelystään.

Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai koko esiopetusryhmälle. Lapsikohtainen tuki voi olla osa- tai kokoaikaista. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän kasvua ja oppimista. Avustaja tukee lasta kasvuun ja oppimiseen sekä niitä tukevaan kuntoutukseen liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai terapeuttien ohjeiden mukaisesti ja osallistuu tarvittaessa tuen suunnitteluun. Hän ohjaa lasta esiopetuksen päivittäisissä tilanteissa.

Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Lapsen tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja.

Tulkitseminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Lapsi saattaa tarvita tulkitsemis- tai avustajapalveluja ilman, että hänellä on tarvetta muuhun tukeen. Etenkin avustajapalvelun tarve saattaa olla myös lyhytaikainen.

⁴⁵ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

Oikea-aikainen ja riittävä tulkitsemisapu ja mahdollisuus puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikaatiokeinoihin tukee lapsen kasvua ja oppimista ja ehkäisee oppimisvaikeuksien syntymistä ja vaikeutumista. Avustajan antama tuki parantaa yksittäisen lapsen tai esiopetusryhmän kasvun ja oppimisen edellytyksiä. Sen avulla voidaan joskus ehkäistä kokonaan tehostetun tai erityisen tuen tarve.

Tulkitseminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota arvioidaan lapsen tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve. Jos lapsi on saanut tulkitsemis- ja avustajapalveluja yleisen tuen aikana, arvioidaan niiden riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa laadittavaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsemat tulkitsemis- ja avustajapalvelut, niiden tavoitteet, järjestäminen ja seuranta. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve saattaa lisääntyä tai tuen muodot tarvitsevat uudelleen arviointia tehostetun tuen aikana. Tarvittavat muutokset kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan.

Tulkitseminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Lapsen tehostetun tuen aikana saamien tulkitsemis- ja avustajapalveluiden riittävyys ja vaikutus sekä tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve jatkossa arvioidaan pedagogisessa selvityksessä. Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluista⁴⁶. Lapselle laaditaan erityisen tuen päätöksen jälkeen HOJKS, jossa kuvataan lapselle järjestettävät tukipalvelut sekä henkilöt, jotka osallistuvat tukipalvelujen järjestämiseen, heidän vastuualueensa ja tukipalvelujen toteutumisen seuranta. Tulkitsemisen ja avustamisen määrä ja laatu määritellään yksilöllisesti yhdessä muiden tukitoimien kanssa. Erityisen tuen aikana lapsi tarvitsee usein yksilöllisesti kohdennettuja tukipalveluja.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisen tavoitteet, toimintatavat, hallinnolliset käytänteet sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään opetussuunnitelmassa.

Avustaja on esiopetusryhmään perusopetuslain mukaisesti sijoitettu työntekijä. Päätöksen avustajapalveluista tekee varhaiserityiskasvatuksesta vastaava viranhaltija toimintavuodeksi kerrallaan. Päätös valmistellaan päivähoiton ja muiden asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä. Avustajat työskentelevät pääsääntöisesti ns. ryhmäavustajina lapsiryhmässä, jossa kahdella tai kolmella lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve.

Henkilökohtainen avustaja myönnetään lapselle, joka tarvitsee huomattavaa aikuisen tukea esiopetuksessa ja sitä täydentävässä päivähoitossa Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa, erityisen tuen päätöksessä ja HOJKS:ssa kuvataan mahdollinen avustajapalvelun käyttö.

Romanioppilaiden opiskelua tuetaan koulunkäyntiavustajapalveluilla. Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välisestä tuntiresurssin jakamisesta sovitaan lukuvuosittain tarpeen mukaan.

5.3 Oppilashuolto

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi,

⁴⁶ Perusopetuslaki 17 § 2 ja 3 mom. (642/2010)

oppilaitoksesta nimitystä esiopetusyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä⁴⁷.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus⁴⁸.

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää⁴⁹. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon⁵⁰. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelija-huoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 4⁵¹.

5.3.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus⁵². Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset⁵³. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla⁵⁴. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina⁵⁵. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla⁵⁶. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa⁵⁷.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja⁵⁸. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisää oppilashuollon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

⁴⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.

⁴⁸ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § 4 mom.

⁵⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 1 ja 2 mom.

⁵¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 6 §

⁵² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § 1 mom.

⁵³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 § 1 mom.

⁵⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 § 1 ja 2 mom.

⁵⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 3 mom. ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) 15 §

⁵⁶ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁵⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 §

⁵⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 § 1 ja 2 mom.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitys-vaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia⁵⁹.

Oppilashuoltoryhmät⁶⁰

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveyden-hoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kun käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon kuten esi- ja perusopetuksen yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu⁶¹. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

5.3.2 Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetus-ympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä⁶². Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesaut-

⁵⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 25 §

⁶⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 § 1-4 mom.

⁶¹ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013

⁶² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 § 1 mom.

tavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin⁶³, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille⁶⁴.

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa⁶⁵.

5.3.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikä-ryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina,
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa⁶⁶.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen⁶⁷. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti⁶⁸. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä⁶⁹. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta⁷⁰.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi

⁶³ Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

⁶⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 1 mom. 4-kohta ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (1267/2013)

⁶⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 16 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12§

⁶⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 § 1 mom.

⁶⁷ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁶⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 § 1 mom.

⁶⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 § 1 ja 2 mom.

⁷⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 26 § 3 mom.

välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat⁷¹:

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot,
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa,
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa,
- asian aihe ja vireille panija,
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset,
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet,
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma sekä
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu⁷².

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä⁷³.

Terveystieteiden henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen⁷⁴.

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi⁷⁵. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot⁷⁶. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta⁷⁷. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä⁷⁸.

⁷¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 ja 4 mom.

⁷² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § 5 mom.

⁷³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.

⁷⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

⁷⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 2 mom.

⁷⁶ Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)

⁷⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 3 mom.

⁷⁸ Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (1288/2013)

5.3.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁷⁹. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus⁸⁰,
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta⁸¹ sekä
- yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma⁸².

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

5.3.5 Paikallisesti päätettävät asiat ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta

Opetussuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen oppilashuollon paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä yksikkökohtaisten oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaavat linjaukset. Oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaaviin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja osa suunnitelmiin sisältyvistä asioista, jolloin turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa yksiköissä. Yhteisiä osuuksia täsmennetään ja täydennetään yksikkökohtaisesti.

Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma⁸³

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilashuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Oppilashuoltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen. Suunnitelma tarkistetaan vuoden kuluessa siitä, kun kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa⁸⁴.

Oppilashuoltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovi- taan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään seuraavat asiat:

⁷⁹ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

⁸⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

⁸¹ Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

⁸² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

⁸³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

⁸⁴ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

1. Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut⁸⁵

Oppilashuoltosuunnitelmassa esitetään arvio esiopetusyksikön oppilashuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista niiden yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseksi ja toiminnan tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi. Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevien oppilashuoltopalvelujen määrä ilmoitetaan sen mukaisena, mitkä ne ovat suunnitelmaa valmisteltaessa. Arviota voidaan tarpeiden muuttuessa tarkistaa.

Arvio oppilashuollon kokonaistarpeesta tukee esiopetuksen käytettävissä olevien resurssien kohdentamista yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön sekä oppilashuollon yhteistyöhön. Arviossa huomioidaan oppilashuollon seurannassa, kehittämisessä ja toteuttamisessa vaadittava opetushenkilöstön ja oppilashuollon palveluiden asiantuntijoiden työpanos. Arviossa hyödynnetään monipuolisesti lasten terveyttä ja hyvinvointia sekä elinoloja koskevaa seurantatietoa. Lisäksi huomioidaan esiopetusyhteisön ja -ympäristön tarpeet, asuinalueen erityispiirteet sekä tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä esiopetuksessa. Arvion valmistelussa otetaan huomioon myös lapsilta ja huoltajilta sekä esiopetuksen ja oppilashuollon henkilöstöltä saatava tieto.

Oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään arvio esiopetuksen käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista, joita ovat ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan:

- oppilashuollon palveluiden järjestäminen ja sen edellyttämä työn- ja vastuunjako sekä palvelujen toteuttamisessa tarvittava monialainen yhteistyö sekä
- oppilashuollon palvelujen kohdentaminen yksittäisiin lapsiin, yhteisöön ja yhteistyöhön liittyviin tehtäviin sekä oppilashuollon kehittämiseen ja seurantaan.

2. Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat⁸⁶

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee

- yhteisöllisen oppilashuollon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön
- terveellisyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Tämän lisäksi oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan

- yksilökohtaisen oppilashuoltoryhmän kokoonpano ja toimintatavat,
- oppilashuollon yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä erityisesti esiopetuksen siirtymävaiheissa,
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisessä,
- tapaturmien ehkäiseminen sekä ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus,
- esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet,
- suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä
- toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa.

Seuraavassa määritellään kahden viimeksi mainitun suunnitelman tarkempi sisältö:

a. Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä⁸⁷

Lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä laaditaan suunnitelma. Siinä otetaan huomioon sekä lasten keskinäiset että lasten ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet esiopetuksessa. Suunnitelmassa kuvataan:

⁸⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 1 mom. 1-kohta

⁸⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2 mom. 2-kohta

⁸⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 4-kohta ja perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen,
- edellä mainittujen asioiden käsittely yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla,
- yksilöllinen tuki, tarvittava hoito, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että sen kohteena olevan osalta,
- yhteistyö huoltajien kanssa,
- yhteistyö tarvittavien viranomaisten kanssa,
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, lapsille, huoltajille ja yhteistyö-tahoille sekä
- suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi.

b. Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Oppilashuoltosuunnitelmassa määritellään toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Kriisi-suunnitelma valmistellaan yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset kuten pelastussuunnitelma⁸⁸. Suunnitelmassa kuvataan:

- kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa,
- johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako kriisitilanteissa ja niihin varautumisessa,
- sisäisen ja ulkoisen sekä esiopetuksen ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet,
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen,
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, lapsille, huoltajille ja yhteistyö-tahoille,
- toimintavalmiuksien harjoittelu sekä
- suunnitelman arviointi ja päivittäminen.

3. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen⁸⁹

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yksilökohtaisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee

- yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraamiseksi ja edistämiseksi sekä yksilöllisten tukitoimien toteuttamiseksi.

Tämän lisäksi oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan

- yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä,
- lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa,
- esiopetuksen oppilashuollon tuki lapsen elämäntilanteesta johtuvissa vaikeuksissa kuten perhe- ja lähisuhdeväkivalta tai päihde- ja mielenterveysongelmat,
- asiantuntijaryhmän kokoaminen ja suostumuksen hankkiminen sekä ryhmän yhtenäiset menettely-tavat yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyssä,
- oppilashuoltokertomusten laatiminen ja säilytys sekä
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoito.

4. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen lasten ja huoltajien kanssa⁹⁰

Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen oppilashuollon toimintatavat lasten ja huoltajien osallisuuden edistämiseksi sekä yhteistyön järjestämiseksi. Suunnitelmassa kuvataan

⁸⁸ Pelastuslaki (379/2011) 15 § ja valtioneuvoston asetus pelastustoiimista (407/2011) 1 ja 2 §

⁸⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 2-kohta

⁹⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 3-kohta

- lapsen ja huoltajan osallisuus yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon periaatteista ja menettelytavoista tiedottaminen huoltajille ja yhteistyötahoille.

5. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen⁹¹

Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelman toteutumista⁹². Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan toimenpiteet suunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi⁹³. Näitä ovat seurannasta vastuussa oleva taho esiopetuksessa, seurattavat asiat ja käytettävät menetelmät tietojen kokoamiseksi sekä seurannan aikataulu. Lisäksi kuvataan seurantatietojen käsittely ja hyödyntäminen esiopetuksen oppilashuollon kehittämisessä sekä keskeisistä tuloksista tiedottaminen lapsille, huoltajille ja tarvittaville yhteistyötahoille.

Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa oppilashuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta⁹⁴.

Oppilashuolto Turun esiopetuksessa

Oppilashuolto

- edistää lasten oppimista, terveyttä ja hyvinvointia.
- siirtää painopistettä nykyistä enemmän yhteisölliseen työhön yksilökeskeisestä työstä.
- siirtää painopistettä ehkäisevään työhön korjaavasta työstä.
- vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon suunnitelmallisuutta ja toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä

Oppilashuoltoon sisältyy psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Oppilashuollosta muodostetaan toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuolto järjestetään yhteisöllisenä oppilashuoltona ja yksilökohtaisena oppilashuoltona. Kokonaistarve ja käytettävissä olevien oppilashuoltopalvelujen määrä (huomioiden esioppilaiden määrän, tehostetun ja erityisen tuen esioppilaiden määrät sekä asuinalueen erityispiirteet) arvioidaan yhdessä varhaiskasvatuksen erityis palvelupäällikön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa.

Yhteys hyvinvointisuunnitelmaan

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on yksi Turun kaupungin strategiaan liittyvistä asiakirjoista. Suunnitelman sisällöstä on määrätty lastensuojelulain 12 § ja oppilas ja opiskelijahuoltolain 12 §. Kaupunginvaltuusto hyväksyy suunnitelman ja se on huomioitava kaupungin talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Päävastuu ohjelman valmistelusta on ollut asukkaiden hyvinvoinnin edistämisen ohjausryhmän alaisella lasten ja nuorten alatyöryhmällä. Työryhmässä ovat edustettuina keskushallinto, hyvinvointi-, vapaa-aika-, sivistystoimiala sekä seurakunta, poliisi, puolustusvoimat, lastensuojelujärjestöt sekä ELY-keskus.

Varhaiskasvatuksen oppilashuollon rakennetta ja toimintatapoja kuvataan kuviossa 2.

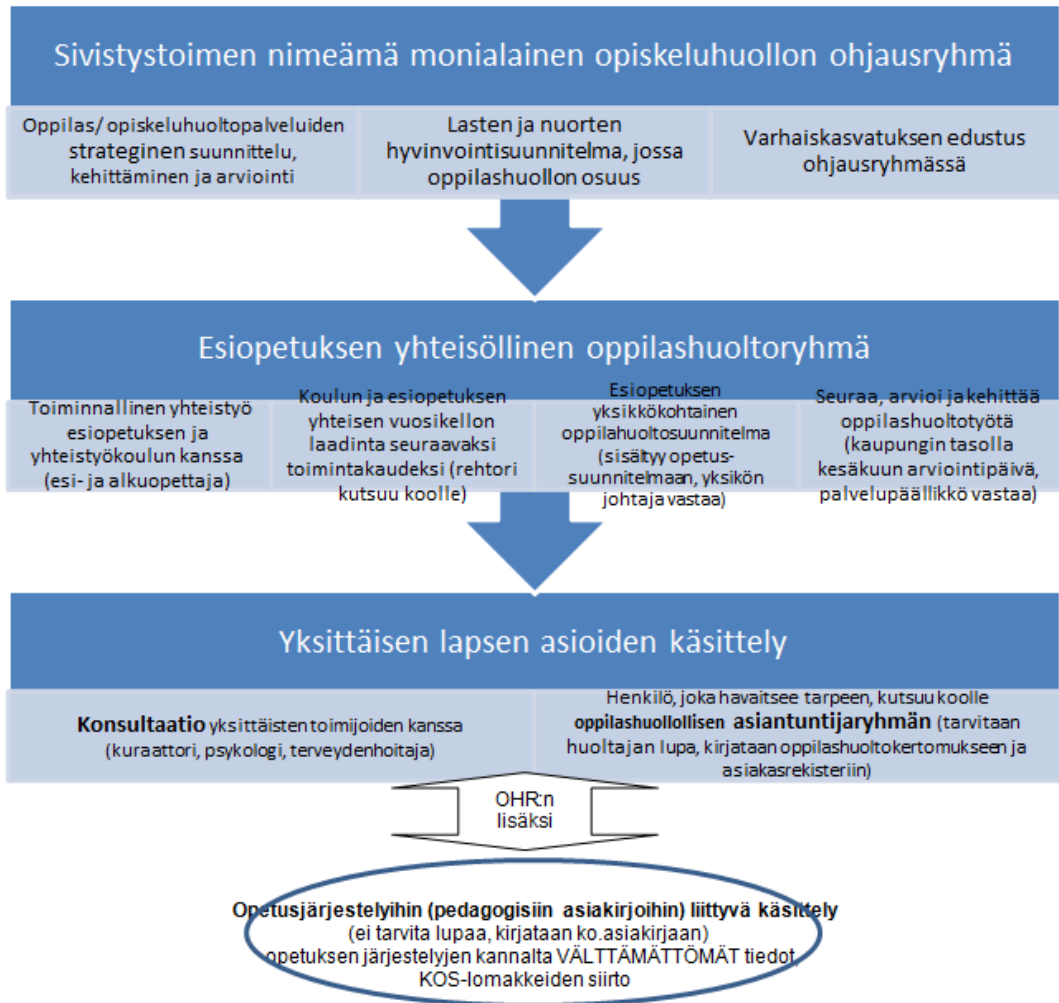
⁹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 5-kohta

⁹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 4 mom.

⁹³ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013

⁹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 26 § 1 mom.

Monialainen oppilashuolto esiopetuksessa

Kuvio 2

Turussa on laadittu esi- ja perusopetuksen oppilashuollon strategia 2012 ja siihen liittyvä esi- ja perusopetuksen oppilashuollon käsikirja, jossa ohjeistetaan oppilashuoltoa. Strategia päivitetään kesällä 2014 vastaamaan nykyistä lainsäädäntöä.

Yhteisöllinen oppilashuolto

Yhteisöllinen oppilashuolto toteutetaan yhdessä yhteistyökoulun kanssa sekä yksikkökohtaisesti. Lukukausittain kokoontuvat yhteiset esi- ja alkuopetuksen yhteisölliset oppilashuoltoryhmät, jotka koordinoivat alueen esi- ja alkuopetuksen oppilashuoltoa. Vastuu nivelvaiheyhteistyöstä esi- ja alkuopetuksen välillä on koulun rehtorilla. Ryhmän jäseniä ovat mm. esiopetuksesta vastaava opettaja/t, luokanopettaja/t, päiväkodinjohtaja/t, rehtori, oman alueen perusopetuksen erityisopettaja, konsultoiva erityislastentarhanopettaja sekä tarvittaessa neuvolan / koulun terveydenhoitaja, lääkäri, koulupsykologi / kasvatus- ja perheneuvolan psykologi. Yhteistyö neuvolan kanssa toteutuu erikseen yhteistyöpalaverissa sekä yleisellä tasolla että yksilökohtaisesti lapsen yksilöllisessä oppilashuollossa. Huoltajat vievät kopion "Kasvun ja oppimisen seurantalomakkeesta" mukanaan neuvolakäynnille esiopetusvuoden aikana.

Kaupungin tasolla varhaiskasvatuksen erityispalvelupäällikkö päättää konsultoitvien erityislastentarhanopettajien, erityistyöntekijöiden sekä koulupsykologipalvelujen sijoittelusta lukuvuosittain.

Yhteisöllisen oppilashuollon tavoitteena on, että

- jokaisella esiopetusta antavalla yksiköllä on nimetty yhteistyökoulu*
- jokainen esiopetuslapsi pääsee vähintään kerran esiopetusvuoden aikana yhteistyökoulun kanssa järjestettyyn toimintaan (esim. kummiluokkatoiminta, yhteiset juhlat, työpajatyöskentely) vuosittain toukokuussa järjestettävän kouluuntutustumispäivän lisäksi*
- vuosittain laaditaan esiopetuksen ja yhteistyökoulun yhteinen vuosikello, johon yhteiset tapahtumat sekä henkilöstön että lasten toiminnan tasolla on merkitty (mahdollistetaan jokaiselle yksikölle "sopivin" tapa työskennellä yhdessä)*

Nivelvaiheyhteistyötä arvioidaan vuosittain kesäkuussa järjestettävissä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arviointi- ja kehittämispäivissä. Esiopetuksen arviointipäivään osallistuu varhaiskasvatuksen kehittämissyhmä, erityispalvelupäällikkö, konsultoitvien erityisopettajien edustus sekä koulupsykologien edustus. Konsultoitvien erityislastentarhanopettajien edustaja sisältyy varhaiskasvatuksen kehittämissyhmään. Koollekutsujana on varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sisällöllisestä kehittämisestä vastuussa oleva palvelupäällikkö. Ennen arviointipäivää esiopetuksen toteutumista on käsitelty yksiköissä tiimikohtaisesti vuosittain laadittujen kysymysten pohjalta.

Yksikön oppilashuolto

Esiopetusyksikön oppilashuoltoa koordinoi esiopetuksen oppilashuoltoryhmä. Päivähoitoyksikön johtaja vastaa oppilashuoltoryhmän toiminnasta sekä koko oppilashuollon toteutuksesta omassa yksikössään. Oppilashuoltoryhmä on monialainen ja se koontuu säännöllisesti. Oppilashuoltoryhmään voidaan kutsua tarvittaessa myös koulupoliisi, sosiaalitoimen edustaja, huoltajien, esimerkiksi vanhempainyhdistyksen edustaja sekä muita asiantuntijoita.

Esiopetuksessa jatketaan varhaiskasvatuksessa aloitettua lapsen hyvinvointiin ja varhaiseen puuttumiseen kohdistuvaa monialaista yhteistyötä. Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa 2013 lapsen hyvinvoinnin edistämistä tuetaan sekä huoltajien että lasten osallisuuden lisäämisellä, tunne- ja turvataitokasvatuksen toteuttamisella ja kiusaamisen ehkäisyä edistävillä suunnitelmissa. Varhaiskasvatuksessa laaditaan jokaiselle lapselle lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa kuvataan yksilöllisesti lapsen tarpeet toiminnan järjestämisessä, mahdolliset tehostetun tai erityisen tuen tarpeet sekä niihin liittyen kuntoutussuunnitelma. Siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta tarpeelliset tiedot siirtyvät huoltajan luvalla varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Nämä tiedot ovat kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvään kasvatuskustelulomakkeeseen. Päivähoitoyksikön johtaja vastaa siitä, että nivelvaihe varhaiskasvatukseen toteutetaan siten, että lapsella on mahdollisuus tutustua esiopetustoimintaan ennen esiopetusvuoden alkua. Toteutus kirjataan yksikön esiopetussuunnitelmaan oppilashuollon osuuteen. Siinä huomioidaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteistyön käytännön toteutuminen erityisesti keväällä ennen esiopetusvuoden alkua. Yksiköissä järjestetään tulevien esioppilaiden huoltajille vanhempainilta, jossa on mahdollisuus keskustella esiopetusvuoteen liittyvistä asioista. Myös muunlaista yhteistoimintaa voidaan yksikkötasolla järjestää vanhempainillan lisäksi.

Huoltajien kanssa käytävä jatkuva dialogi oppilashuoltoon liittyvistä asioista on tärkeää, ja se korostuu yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämisessä. Oppilashuollollisiin kysymyksiin liittyvälle keskustelulle annetaan aikaa syksyn vanhempainillassa, jossa

vuosittain esitellään esiopetussuunnitelma. Huoltajat otetaan mukaan myös yksikön esiopetussuunnitelman laadintaan.

Yksittäisen lapsen asioiden käsittely

Yksittäisen lapsen oppilashuoltoon liittyen toimintatapa aiempaan muuttuu siten, että oppilashuoltoon kuulumattomien pedagogisten asiakirjojen käsittely opetusjärjestelyjen osalta ei vaadi huoltajien suostumusta. Tällainen lomake on esiopetuksessa jokaiselle esioppilaalle yhdessä huoltajien kanssa laadittu "Kasvun ja oppimisen seurantalomake esiopetuksen suunnitteluun ja koulunkäynnin aloittamiseen" (= KOS) sekä tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvät lomakkeet. Ns. KOS-lomakkeeseen on olemassa liite, jossa huoltajilta kysytään lapsen KOS-lomakkeen tietojen siirtämistä oppilashuoltohenkilöstölle. Tähän liitteeseen pyydetään huoltajilta allekirjoitukset jo syksyn (aiemmin kevään) kasvatuskeskustelun yhteydessä mahdollista yksilöllisen oppilashuollon järjestämistä varten. Kopiot lomakkeista siirtyvät keväällä lapsen tulevalle opettajalle tai erikseen nimetylle yhdyshenkilölle. Lomakkeiden siirtoon liittyvät käytänteet kuvataan yksikön esiopetussuunnitelmassa.

Yksittäisen lapsen asioissa oppilashuoltoryhmän kutsuu koolle se työntekijä, joka havaitsee tarpeen monialaisen oppilashuollon toteuttamiselle. Oppilashuollolliseen asiantuntijaryhmään kuuluvat lapsen kasvusta ja opetuksesta vastaava lastentarhanopettaja, konsultoiva erityislastentarhanopettaja sekä muut oppilashuollon henkilöt (esim. koulupsykologi, terveydenhoitaja, lääkäri). Myös huoltajien läsnäolo on toivottavaa. Lapsen muu opettaja sekä lapsen kanssa työskentelevä avustaja tai lastenhoitaja voi osallistua tarvittaessa ryhmän kokoukseen. Ryhmään voidaan kutsua myös muita asiantuntijoita huoltajien luvalla. Lapsen asioita käsiteltäessä on tehtävä perusteiden mukaiset kirjaukset oppilashuoltokertomukseen (Hallinto/ intra » turku.fi » Kasvatus ja opetus » Perusopetus » Oppilaan tuki (YTE) » Lomakkeet » Oppilashuoltoryhmän muistio: yksittäinen oppilas) .

Esiopetussyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaukset seuraavista asioista:

a. Esiopetussyksikön oppilashuollon

- yksikkökohtaisen oppilashuoltoryhmän kokoonpano ja toimintatavat
- yhteistyö lasten ja huoltajien kanssa
- yhteistyö terveydenhuollon kanssa
- nivelvaiheyhteistyön toteuttaminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä sekä esiopetuksen ja perusopetuksen välillä
- lomakkeiden siirtoon liittyvät käytänteet (esiopetus-alkuopetus)
- yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa täydentävässä päivähoidossa
- toiminnasta tiedottaminen lapsille ja huoltajille
- toimintaohjeiden päivittäminen, seuranta ja arviointi
- ruokailun järjestelyt ja niihin liittyvä yhteistyö

b. Esiopetussyksikön toimintatavat

- toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa
- mahdollisissa kuljetusten järjestelyissä

c. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Esiopetussyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kirjattuna esiopetussyksikön turvallisuussäännöt ja järjestyssäännöt, tai maininta siitä mistä ne löytyvät.

Yhteistyössä ruokailusta vastaavien henkilöiden kanssa tulee laatia esiopetussyksikön opetussuunnitelmaan kuvaus ruokailun järjestämisessä huomioon otettavien terveys-, ravitsemus- ja tapakasvatuksen toteuttaminen, esim. ruoan terveellisyys ja maistami-

nen, erityisruokavaliot, kulttuuriin liittyvät ruokavaliot ja tavat sekä hygieniamääräykset.

6 Eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä erityisen koulutustehtävän mukainen esiopetus, vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielilylpy

6.1 Saamenkieliset

Esiopetusta voidaan antaa jollakin kolmesta Suomessa puhuttavista saamenkielistä: inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame.

Saamen kielellä annettavan esiopetuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin esiopetuksessa. Lisäksi saamenkielisen esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa saamen kielen osaamista ja erityisesti rohkaista käyttämään kieltä. Opetuksen tulee tukea suullisen perinteen säilymistä ja vahvistamista. Tavoitteena on myös lisätä lapsen valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä ja oppia saamen kieltä ja kielellä.

Saamelaisalueen koulut ja päiväkodit ovat osa monikulttuurista yhteiskuntaa. Esiopetuksen tavoitteena on kasvattaa lasta monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen sekä opettaa häntä kunnioittamaan alueensa kieliä ja kulttuureja. Tärkeää on painottaa saamelaisten yhteenkuuluvuutta alueen alkuperäiskansana yli rajojen.

Esiopetuksen tulee vahvistaa ja edistää lasten saamelaista identiteettiä ja kulttuuritietoisuutta. Lapselle tulee kasvatuksen ja opetuksen avulla antaa mahdollisuus omaksua saamelainen kulttuuriperintö. Opetuksen painoalueita ovat saamelainen kulttuuri, erityisesti joiku ja käsityöt, elinkeinot, elämäntapa ja paikallinen luonto. Kielellisen ja kulttuuriperinteen jatkumista tulee edistää yhteistyössä paikallisen yhteisön kanssa.

6.2 Romanikieliset

Romanilasten esiopetuksessa otetaan huomioon romanikulttuurista johtuvat erityistarpeet ja annetaan mahdollisuuksien mukaan romanikielen opetusta.

Romanikielen opetuksen tarkoituksena on vahvistaa romanilapsen identiteettiä ja kulttuuritietoisuutta sekä antaa hänelle mahdollisuus toimivaan kaksikieliseen kulttuuri-identiteettiin.

Romanikielen opetuksen tavoitteet ovat tutustuttaa lasta leikin ja lorujen avulla romanikieleen, laajentaa sanavarastoa, edistää lausetajua ja rohkaista käyttämään omaa kieltä keskinäisessä kanssakäymisessä. Opetuksen tulee tukea suullisen perinteen säilymistä ja vahvistamista sekä kertoa romanikulttuurista, elämäntavasta, ammateista ja historiasta.

Romanilasten tulee saada esiopetuksessa erityisesti opetusta suomen/ruotsin kielessä ja käden- taidoissa

Romanilasten oppimista esiopetuksessa tuetaan perusopetuksen kanssa yhteisillä koulunkäyntiavustajapalveluilla. Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välisestä tuntiresurssin jakamisesta sovitaan lukuvuosittain tarpeen mukaan.

6.3 Viittomakieliset

Viittomakielisessä opetuksessa lasten kielitausta voi olla jokin seuraavista: viittomakieli äidinkielenä, ensikielenä tai toisena kielenä. Viittomakielinen esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakie-

lisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Opetuksen kielelliset tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut kytkeytyvät läheisesti lasten kieli- taustaan, joka otetaan erityisesti huomioon laadittaessa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa tai henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Lapselle tulee antaa kasvatuksen ja opetuksen myötä mahdollisuus omaksua viittomakielinen kulttuuriperintö.

Viittomakielisen esiopetuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin esiopetuksessa. Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa viittomakielistä ilmaisua, lausetajua ja viittomavarastoa sekä rohkaista käyttämään kieltä ja näin lisätä lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä ympäristössä. Tavoitteena on myös tutustuttaa lapsi valtakulttuurin ja viittomakielisen kulttuurin eroihin, kuten äänimaailman ilmiöihin ja puhuttuun kieleen sekä tulkkipalvelun käyttöön.

Esiopetuksen tavoitteet saavutetaan aikuisen ja lapsen välisessä viittomakielisessä vuorovaikutuksessa. Siinä otetaan huomioon, että lapsen kanssa viestitään pääasiallisesti visuaalisen kanavan kautta. Sekaryhmässä esiopetus toteutetaan siten, että viittomakielinen lapsi voi osallistua siihen mahdollisimman täysipainoisesti. Viittomakielisen opetuksen ja kasvatuksen turvaamiseksi voidaan käyttää tulkkausta.

Opetuskielenä integroidussa erityisryhmässä kuuroilla lapsilla on viittomakieli ja yhteisissä tilanteissa ryhmän kuulevien lasten kanssa viitottu puhe. Huonokuuloisilla sekä lapsilla, joilla on sisäkorvaistute tai kielihäiriö, opetuskielenä on suomen kieli ja viitottu puhe. Tarvittaessa käytetään tukiviittomia.

Lapset tutustutetaan viittomakielisen kulttuurin tapoihin ja tilaisuuksiin mahdollisuuksien mukaan. Siirryttäessä esiopetuksesta perusopetukseen suunnittelu- ja yhteistyötä tehdään vastaanottavien koulujen kanssa.

Viittomakielisessä esiopetuksessa käytetään tulkkauspalveluja esimerkiksi teatterikäynneillä. Lisäksi oppilashuollollisissa palavereissa, HOJKS -palavereissa sekä muissa palavereissa, joissa lapsi ja huoltaja ovat mukana, käytetään tulkkauspalveluja tarvittaessa.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa, erityisen tuen päätöksessä ja HOJKS:ssa kuvataan lapsen tarvitsemat tulkkauspalvelut.

Viittomakielistä esiopetusta tarjoavan päivähoitoyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla tarkempi kuvaus esiopetuksen toteuttamisesta.

6.4 Maahanmuuttajat

Esiopetusikäisen maahanmuuttajalapsen opetus on mahdollista järjestää muun esiopetuksen yhteydessä, perusopetukseen valmistavana opetuksena tai näiden yhdistelmänä. Esiopetukseen osallistuvia maahanmuuttajia erottaa toisistaan kieli ja kulttuuri, maahanmuuton syy ja maassaolo-aika. Lasten taustat otetaan huomioon, vaikka opetuksessa toteutetaan esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lisäksi maahanmuuttajien opetuksella on erityistavoitteita, joihin pyritään paikallisten resurssien ja erilaisten ratkaisumallien rajoissa. Opetuksella tuetaan suomen/ruotsin kielen ja mikäli mahdollista myös lapsen äidinkielen kehittymistä sekä mahdollisuutta kasvaa kahteen kulttuuriin. Lapsen identiteetin rakentumiselle on merkityksellistä, että myös hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan ja että ne näkyvät esiopetuksen arkipäivässä.

Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen tavoite on, että lapsi saavuttaa perusopetuksen aikana mahdollisimman toimivan suomen/ruotsin kielen taidon kaikilla kielen osa-alueilla. Hyvän suomen/ruotsin kielen hallinnan keskeisinä edellytyksinä ovat äidinkielen hallinta ja tavoitteinen oppiminen. Esiopetuksessa lapsella on mahdollisuus opiskella suomea/ruotsia sekä ohjauksessa että

luonnollisissa viestintätilanteissa suomen/ruotsinkielisten lasten ja aikuisten kanssa. Esiopetuksen keskeiset sisältöalueet harjaannuttavat kielen käytön eri toimintoihin, kotouttavat suomalaiseen kulttuuriin ja vertailevat suomalaista kulttuuria muihin kulttuureihin. Tämä opetus ja lapsen äidinkielen oppimisprosessit nivoutuvat kaikkiin esiopetuksen osa-alueisiin.

Lapsen äidinkielen opetuksen tavoitteet puolestaan ovat ajattelun kehittyminen, itsetunnon ja persoonallisuuden ehyt kasvu sekä kielenkäyttötaitojen vahvistuminen. Keskeisellä sijalla on lapsen ilmaisukielen ja -rohkeuden lisääntyminen sekä omien näkemysten ja mielipiteiden esittäminen. Kulttuuriryhmän mukaan joko kerrottu tai kirjoitettu satu- ja tarinaperinne ovat keskeistä aineistoa.

Oman kulttuurin tukemisen tavoitteena on, että lapsi tulee tietoiseksi oman etnisen ryhmänsä kulttuuriperinnöstä ja oppii arvostamaan sitä. Kulttuuria tukevan esiopetuksen päämääränä on omanarvontuntoinen, kulttuuristaan, taustastaan ja kielestään ylpeä, yhteiskuntaan integroitunut kaksikielinen ja -kulttuurinen aikuinen, joka kykenee siirtämään omaa kulttuuriperintöään lapsilleen.

Turussa maahanmuuttajien esiopetus järjestetään muun esiopetuksen yhteydessä. Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten maahanmuuttajataustaisten lasten esiopetus on otettu ryhmässä huomioon. Pienryhmä- ja yksilöopetuksella on tarvittaessa turvattava lapsen kouluvalmiuden saavuttaminen esiopetuksen aikana. Yksikössä mahdollisesti työskentelevät omakieliset työntekijät tukevat lapsen sopeutumista ryhmään sekä auttavat ja neuvovat lasta arkipäivän tilanteissa. Mikäli esiopetusta järjestävässä yksikössä on lapsen oman äidinkielen taitavia varhaiskasvatuksen työntekijöitä, he tukevat myös lapsen äidinkielen kehitystä. Oman äidinkielen opetusta järjestetään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä perusopetuksen kanssa.

Keskeistä on oppilaan, huoltajien, opettajien ja muiden asiantuntijoiden yhteistyö koko esiopetusvuoden ajan. Yhteistyössä käytetään tarvittaessa aina ammattitulkkeja. Suomi toisena kielenä -opetusta tulee tarjota muun esiopetuksen yhteydessä. Opetusta eriytetään mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen taso ja valmiudet huomioiden.

Valmistava opetus

Perusopetuslaissa (628/1998) säädetään maahanmuuttajille järjestettävästä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta. Perusopetukseen valmistava opetus on tarkoitettu niille maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ja/tai muut valmiudet eivät riitä esi- tai perusopetuksen ryhmässä opiskeleminen. Opetusta annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia. Turussa valmistavaa opetusta ryhdytään järjestämään toimintakaudesta 2014 – 2015 alkaen. Lapsen sijoitumisesta valmistavaan opetukseen vastaa päiväkodinjohtaja konsultoivan erityisopettajan kanssa. Kuusivuotiaiden valmistavalle opetukselle laaditaan opetussuunnitelma, joka perustuu perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteiden lisäksi valtioneuvoston asetuksessa 1435 / 2001 määriteltyihin yleisiin ja perusopetukseen valmistavaa opetusta koskeviin valtakunnallisiin tavoitteisiin sekä soveltuvien osien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Valmistavaa esiopetusta annetaan lähialveluperiaatteen mukaisesti esiopetusryhmiin integroituna.

6.5 Erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Perusteiden lähtökohdat

Perusopetuslain 628/1998 7 §:n mukaan valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen, myös esiopetuksen järjestämiseen. Jär-

jestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityisen maailmankatsomuksellisen koulutustehtävän mukainen opetus voi perustua esimerkiksi tiettyyn uskonnolliseen tai kulttuuriseen katsomukseen. Kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva opetus voi puolestaan olla johonkin tiettyyn pedagogiikkaan nojaavaa.

Erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita.

Tämän määräyksen lähtökohtana on perusopetuslain 3 §, jonka mukaan opetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin kyseisessä laissa säädetään. Lisäksi lähtökohtina ovat valtioneuvoston perusopetus-laissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta antaman asetuksen (1435/2001) 2-4 §:ssä määritellyt opetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja asetuksen 5 § 1 momentissa määritellyt esiopetuksen erityiset tavoitteet sekä kyseisen asetuksen 3 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa oppilaalle annetaan myös opetuksen perustana olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvia tietoja, taitoja ja valmiuksia.

Erityiseen tehtävään perustuvassa esiopetuksessa noudatettava opetussuunnitelma voi olla oma-
leimainen edellä mainittujen normien ja opetuksen järjestämisluvan määrittämällä tavalla.

Opetuksen järjestämisen lähtökohdat

Kasvatuksen ja opetuksen tulee tukea perusopetuslaissa tarkoitetulle esiopetukselle valtioneuvoston perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen tavoitteista ja tuntijaosta antaman asetuksen 2-4 §:ssä määriteltyjen valtakunnallisten tavoitteiden sekä lisäksi saman asetuksen 5 §:n 1 momentissa määriteltyjen esiopetuksen erityisten tavoitteiden saavuttamista. Erityisen tehtävän mukainen maailmankatsomus tai erityinen kasvatusopillinen tehtävä voi ilmetä esiopetuksen arvoissa, kasvatustavoitteissa, toiminta-ajatuksessa ja toimintakulttuurissa. Lisäksi erityinen kasvatusopillinen tehtävä voi ilmetä pedagogisina ratkaisuin, jotka konkretisoivat oppimiskäsitystä opetusjärjestelyjen ja -menetelmien sekä työtapojen ja oppimisympäristöjen avulla.

Toiminta, kasvatustavoitteiden ja opetukselle asetettujen tavoitteiden kanssa. Ne eivät myöskään voi olla lähtökohdiltaan sellaisia, että ne pyrkivät vaikuttamaan siihen, että esiopetuksessa oleva lapsi si-
toutuu kyseiseen maailmankatsomukseen tai sitä edustavan yhteisön jäsenyyteen tai kasvatusopillisen järjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatustavoi-
teeseen tai sitä edustavan yhteisön jäsenyyteen.

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa tulee kuvata opetuksen perustana olevat yleiset ja erityiseen maailmankatsomukseen perustuvat arvot, erityiseen maailmankatsomukseen ja kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva toiminta-ajatus, kasvatustavoitteet ja toimintakulttuuri sekä kasvatustavoi-
teeseen tai sitä edustavan yhteisön jäsenyyteen tai sitä edustavan yhteisön jäsenyyteen.

Erityiseen maailmankatsomukseen perustuva esiopetus

Erityisen maailmankatsomukselliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa noudatetaan perusopetuslain 11 §:n 4 momentin ja perusopetuslain 14 §:n määräyksiä esiopetuksen sisällöstä ellei järjestämislupa oikeuta poikkeamaan niistä.

Esiopetukseen sisällytetty maailmankatsomuksellinen aines ei saa olla tavoitteiltaan ja sisällöltään ristiriidassa edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyn esiovetuksen yleisten tavoitteiden ja keskeisten sisältöalueiden kanssa.

Esiopetuksen yleisiä tavoitteita täydentävän katsomuksellisen aineksen tulee käydä selkeästi ilmi esiovetuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta.

Kodin kanssa tehtävä yhteistyö

Opetuksen järjestäjän on selvitettävä lapsen huoltajalle esiovetuksen toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen maailmankatsomukselliset lähtökohdat ja painotukset.

Erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiovetus

Erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa noudatetaan perusopetuslain 11 §:n 4 momentin ja perusopetuslain 14 §:n määräyksiä esiovetuksen sisällöstä ellei järjestämisluva oikeuta poikkeamaan niistä.

Esiopetuksessa erityinen kasvatusopillinen tehtävä voi ilmetä esiovetuksen erilaisina pedagogisina ratkaisuuina, joissa korostuu ihmisen kehittyminen taiteen ja käytännön toiminnan myötä tai läpäisyperiaatteella aineksena, joka täydentää opetussuunnitelman perusteissa ilmaistuja tavoitteita ja esiovetuksen keskeisiä sisältöalueita niitä muuttamatta.

Esiopetukseen sisällytetty aines ei saa olla tavoitteiltaan, sisällöltään tai toteuttamistavaltaan ristiriidassa edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyn esiovetuksen yleisten tavoitteiden ja keskeisten sisältöalueiden kanssa.

Esiopetuksen opetussuunnitelmasta tulee käydä selkeästi ilmi erityiseen kasvatusopilliseen tehtävään perustuva opetus ja yleisiä tavoitteita täydentävä aines.

Kodin kanssa tehtävä yhteistyö

Opetuksen järjestäjän on selvitettävä lapsen huoltajalle esiovetuksen kasvatusfilosofiset ja pedagogiset lähtökohdat.

Steinerpedagogiikkaan perustuva opetus Turussa

Steinerpedagogiikassa esiovetus on osa varhaiskasvatusta. Esiopetus kuuluu steinerpedagogiikan ihmiskäsityksen mukaisesti kehityksen ensimmäiseen seitsenvuotiskauteen, jota leimaa ihmisolemuksen kokonaisvaltaisuus. Tällöin ihmisen ajatuksen, tunteen ja tahdon voimat toimivat normaalisti yhteen liittyneinä. Lapsen kognitiivisen, emotionaalisen ja toiminnallisen kasvun ja kehityksen alueet ovat vaikeasti erotettavissa toisistaan. Siksi kasvatuksen ja opetuksen tulisi aina ravita tätä kokonaisuutta. Alle seitsemänvuotiaan lapsen kehityksessä painopiste on fyysisen kasvun ja muotoutumisen alueella. Fyysinen terveys ja tasapaino tunne-elämän ja ajattelun kehityksessä on perusta kaikelle oppimiselle ja yksilöllisten kykyjen tasapainoiselle kehittymiselle.

Steinerpedagogiikkaan perustuvan esiovetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa varhaislapsuuden kokonaisvaltaista kehitystä yhdessä huoltajien kanssa. Esiopetusikäisen kehitysvaiheessa lapsi vielä jäljittelee aikuisen käyttäytymistä ja samaistuu häneen. Näitä kykyjä pyritään esiovetuksessa vaalimaan järjestämällä lapsen ympäristö esteettisesti kauniiksi ja toiminnallisesti sellaiseksi, että lapsi voi monipuolisesti osallistua arkipäivän askareisiin kuten leipomiseen, siivoamiseen ja ympäristöstä huolehtimiseen.

Ajan käyttö jäsenetään noudattamaan päivittäin ja viikoittain luontaista, säännöllistä rytmiä. Vuoden kierto ja vuoden juhlat muodostavat toiminnan rungon. Taiteet, kuten maalaus, piirustus, muovailu, musiikki, eurytmia, lausunta, nukketeatteri, pienoisenäytelmät ja satujen kerronta kuuluvat vaihdellen päivittäiseen ohjelmaan. Lapsen päivittäiselle omaehtoiselle leikille varataan päivittäin runsas yhtäjaksoinen aika.

Steiner-pedagogiikkaan perustuvan esiopetuksen esiopetussuunnitelma löytyy Turun Steiner-koulun kotisivulta.

6.6 Vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylpy

Esiopetuksen järjestäminen on mahdollista perustaa erilaisille pedagogisille ratkaisuille, joissa korostuu kieli. Tällaisia ovat esimerkiksi vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylpy. Näitä ratkaisuja käytettäessä on erityisen tärkeää, että lapsen huoltaja saa riittävästi tietoa käytettävästä toimintafilosofiasta ja opetuksen erityistavoitteista. Esiopetuksen opetuskielestä on säädetty perusopetuslaissa.

Esiopetuksen opetuskielillä ja muulla kielellä annettava esiopetus muodostavat kokonaisuuden. Yleistavoitteiden lisäksi tällaisessa esiopetuksessa pyritään erityistavoitteisiin. Suppeimmillaan tavoitteena on herättää lapsen mielenkiinto kieltä kohtaan. Laajimmillaan pyritään luomaan lapselle valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä. Etätavoitteena voi tällöin olla, että lapsi pystyy perusopetukseen siirryttyään opiskelemaan sekä esiopetuksen opetuskielillä että kyseisellä muulla kielellä. Jos ryhmässä on kielelliseltä taustaltaan erilaisia lapsia, heidän kielelliset tavoitteensakin ovat erilaiset. Niiden saavuttamista tuetaan tarvittaessa opetusta eriyttämällä. Mitä laajempaa muun kielen käyttö esiopetuksessa on, sitä suurempia vaatimuksia se asettaa oppimisympäristölle.

Vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylpy

Vieraskielisessä esiopetuksessa opetuskielenä on suomen kieli, mutta osa opetuksesta annetaan vieraalla kielellä. Erityisenä tavoitteena on kehittää valmiuksia ymmärtää ja tuottaa vierasta kieltä. Vieraan kielen oppiminen perustuu päivittäisiin toimintoihin, lauluihin, loruihin ja leikkeihin. Vieraan kielen kieliympäristöön kuuluva kulttuuri on osana esiopetusta esim. juhlien ja tapakasvatuksen muodossa. Vieraskielisessä esiopetuksessa on erityisen tärkeää, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja hänellä on aina mahdollisuus kommunikoida omalla äidinkielellään.

Kielikylpy on opetusmenetelmä, jossa yksikielisten kotien lapsille annetaan kaikki esiopetus kielikylpykielellä. Kieli omaksutaan toiminnan kautta. Esiopetuksen erityisenä tavoitteena on tutustuttaa lapsia kylpykieleen ja sen kulttuuriin, sekä rohkaista heitä käyttämään kielikylpykieltä arkipäivän tilanteissa. Toisena erityisenä tavoitteena on kielellisen kehityksen tukeminen riittävien kielellisten valmiuksien saavuttamiseksi kylpykielellä annettavaan perusopetukseen siirryttäessä. Lapsella on kuitenkin aina mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään kommunikoinnissaan. Muilta osin kielikylpy-esiopetuksessa noudatetaan esiopetuksen yleistavoitteita. Huoltajat tekevät tietoisien ratkaisun valitessaan kielikylvyn. Heille tulee antaa riittävästi tietoa kielikylpyopetuksen erityistavoitteista.

7 Arviointi

Esiopetuksessa arviointi perustuu siihen, miten hyvin esiopetuksen yleiset tavoitteet ja mahdollisessa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa tai muulla tavoin asetetut lapsen tavoitteet toteutuvat. Arviointia suoritetaan jatkuvasti opettajan ja lapsen vuorovaikutuksessa työskentelyn ja

oppimisprosessin edetessä. Palautetta annetaan opettajan ja huoltajien sekä mahdollisesti myös lapsen kanssa käytävissä säännöllisissä keskusteluissa. Opettajan tulee yhteistyössä muun henkilöstön kanssa edistää lapsen edellytyksiä itsearviointiin, mikä tukee erityisesti lapsen minäkuvan kehittymistä ja oman työskentelyn jäsentämistä. Arvioinnissa painotetaan lapsen kasvu- ja oppimisprosessin edistymistä pikemmin kuin vain tavoitteiden saavuttamista.

Esiopetuksen päätteeksi voidaan antaa osallistumistodistus. Todistusta voidaan täydentää kuvamalla järjestettyä esiopetusta.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus miten arviointia käytännössä toteutetaan ja millaisin välinein. Arvioinnin välineeksi kehitettyä laatupeliä voidaan käyttää apuna niin lasten, huoltajien kuin henkilökunnan kanssa tehtävässä arvioinnissa. Apuna arvioinnissa voi käyttää Turun Päivähoito-palvelimella olevan Esiopetuskansion materiaalia. Arviointisuunnitelman toteutumista tulee arvioida säännöllisesti ja sitä pitää päivittää tarvittaessa.

Esiopetuksen toimintasuunnitelmassa on määritelty aikataulu ”Kasvun ja oppimisen seurantalomake esiopetuksen suunnitteluun ja koulunkäynnin aloittamiseen” -lomakkeen täyttämiseen ja huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus, miten esiopetuksessa toteutetaan lapsen itsearviointia.

Esiopetusvuoden aikana arvioidaan myös lapsen kouluvalmiutta. Huoltajille tulee antaa riittävästi tietoa kouluvalmiuteen liittyvistä asioista sekä koulun aloitukseen liittyvistä valinnoista ja heitä tulee ohjata ratkaisuihinsa löytää sopivin ajankohta ja koulumuoto lapsen koulun aloitukseen. Yhteistyö tulevan koulun kanssa on myös tarpeellista kouluvalmiusasioista keskusteltaessa.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmissa tulee määritellä ja päättää lapsen arvioinnin periaatteista. Esiopetusvuoden lopussa lapselle annetaan yhtenäinen todistus osallistumisesta esiopetukseen

Toiminnan arviointi

Esiopetuksen henkilöstön tulee arvioida omaa työskentelyään, opetusta, oppimisympäristöä ja opetussuunnitelman toteutumista jatkuvasti. Opetussuunnitelman arviointi sisältää myös varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyön arvioinnin. Lisäksi esiopetushenkilöstön tulee käydä säännöllisiä arviointikeskusteluja, joiden pohjalta toimintaa kehitetään. Arvioinnissa ja kehittämistyössä tulee ottaa huomioon myös huoltajien ja lasten mielipiteet. Esiopetusvuoden päättyessä toimintasuunnitelmaan on sovittu arviointiaika, jolloin yksikössä esiopetusryhmän henkilökunta kokoontuu arvioimaan kulunutta esiopetusvuotta. Arvioinnin kohteena ovat muun muassa esiopetusyksikön opetussuunnitelman toteutuminen, yhteistyö muiden ryhmien kanssa, oppimisympäristö sekä tiedonkulku ja aikataulut. Ryhmäkohtaisessa arvioinnissa arvioidaan muun muassa toimintasuunnitelman toteutumista, yhteistyötä vanhempien kanssa, yhteistyötä tiimin kesken, omaa työskentelyä, lapsen itsearviointia, oppimisympäristöä sekä ryhmän toimintaa. Alueen esiopetusyksiköiden yhteysopettajat arvioivat muun muassa Turun esiopetussuunnitelman toteutumista, koulutuksia, kaupungin yhteisiä tapahtumia, yhteistyötä perusopetuksen kanssa, tiedonkulkua, aikatauluja, esiopetuskansiota sekä alueen sisäistä yhteistyötä (päiväkodit, koulut, muut tahot). Varhaiskasvatuksen kehittämistiimi käyttää saatua palautetta tulevan lukuvuoden suunnittelun pohjana.

Toiminnan arvioinnin periaatteet tulee tarkentaa esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa.

8 Esiopetuksen opetussuunnitelman laatiminen

8.1 Opetussuunnitelman laatimisen järjestelyt

Opetussuunnitelman perusteet on normi, joka toimii kansallisena kehyksenä opetussuunnitelman laadinnalle. Paikallisissa opetussuunnitelmissa tarkennetaan perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä ja niiden pohjalta luodaan toiminnallisia kokonaisuuksia.

Opetussuunnitelma tulee siis laatia perusteiden pohjalta, ja sen lisäksi siinä otetaan huomioon kunnan omaleimaisuus sekä muut kunnassa tehdyt lapsia ja nuoria koskevat päätökset. Esiopetuksen opetussuunnitelma tulee laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

Esiopetuksen opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi myös päiväkodin tai koulun toimintaympäristö ja sen antamat mahdollisuudet sekä kuvaus opetuksen toteuttamisesta. Opetussuunnitelman tulee ohjata opettajan suunnittelua ja toimia hänen työvälineenään.

Opetussuunnitelma voidaan laatia kuntakohtaisena, alueittaisena tai päiväkotitai koulukohtaisena sen mukaan, kuin opetuksen järjestäjä päättää. Mikäli kunnassa toimii yksityisiä esiopetuksen toteuttajia, joilta kunta ostaa esiopetus-palvelut, on päätettävä myös näiden opetussuunnitelman laatimisesta ja hyväksymisestä.

On pyrittävä siihen, että mahdollisimman moni opetusta toteuttava henkilö osallistuisi opetussuunnitelman laadintaan, jotta sitoutuminen sen noudattamiseen varmistuisi. Myös lasten huoltajien on voitava vaikuttaa työhön varsinkin opetussuunnitelman kasvatustavoitteita suunniteltaessa.

Käytännön järjestelyistä määrätään vuosittain laadittavassa perusopetuksen 9 §:n mukaisessa suunnitelmassa.

Turussa laaditaan esiopetusyksikköjen opetussuunnitelmat Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen päivitetyn kuntakohtaisen opetussuunnitelman osion 2011 pohjalta. Esiopetusyksikön opetussuunnitelmalla tarkoitetaan kunkin päivähoitoyksikön esiopetuksen yhteistä opetussuunnitelmaa.

Esiopetusyksikön opetussuunnitelmassa tarkennetaan tavoitteita ja sisältöjä ja niiden pohjalta luodaan toiminnallisia kokonaisuuksia. Opetussuunnitelman tulee ohjata opettajien suunnittelua ja toimia heidän työvälineenään.

Opetussuunnitelmaa tarkennetaan vuosittain laadittavassa perusopetusasetuksen 9 §:n edellyttämässä käytännön järjestelyjä koskevassa toimintasuunnitelmassa. Suunnitelma sisältää myös yhteistyösuunnitelman laatimisen alueellisesti esi- ja perusopetuksen välille. Yhteistyösuunnitelmassa kuvataan alueen yhteistyömuotoja ja toimintaperiaatteita. Tavoitteena on kehittää alueen tarpeet huomioonottavat toimintamallit varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä luoda jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen.

Päivähoitoyksikön johtaja hyväksyy esiopetusyksikkönsä opetussuunnitelman. Steinerpedagogiikkaan perustuvan esiopetussuunnitelman hyväksyy Steiner-koulun opettajakunta. Alkuluokan opetussuunnitelman hyväksyy kunkin koulun johtokunta. Kii-nanmyllyn koulu antaa esiopetusta ja sen esiopetussuunnitelman hyväksyy koulun johtokunta.

Päivähoitoyksikön johtaja hyväksyy syyskuun aikana vuosittaisen toimintasuunnitelman.

8.2 Opetussuunnitelmaan sisältyvät seikat

Esiopetuksen opetussuunnitelmasta tulee ilmetä seuraavat seikat sen mukaan, kuin opetuksen järjestäminen edellyttää

1. esiopetuksen toiminta-ajatus
2. esiopetuksen oppimisympäristön kuvaus
3. esiopetuksen mahdolliset painotukset
4. esiopetuksessa noudatettavat täsmennetyt kasvatus- ja oppimistavoitteet
5. esiopetuksen pedagoginen toteuttaminen
6. kasvun ja oppimisen tuki ja tukimuodot luvuissa 4 ja 5 täsmennettyjen ohjeiden mukaisesti
7. eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten esiopetuksen järjestäminen
8. yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa
9. yhteistyö esiopetuksen toteuttamiseen osallistuvan henkilöstön kesken
10. yhteistyö muiden toimijoiden kanssa
11. esiopetuksen järjestäminen yhdistetyissä ryhmissä, esimerkiksi 3–6-vuotiaat päivähoidossa tai esiopetus yhdysluokissa perusopetuksen kanssa
12. lapsen kehittymisen ja oppimisen seuranta sekä arviointi
13. esiopetukseen osallistumisesta annettava todistus
14. toiminnan toteutumisen jatkuva arviointi

9 Voimaantulo

Nämä perusteet tulivat voimaan 2.12.2010 ja ne korvaavat 19.12.2000 annetut Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä niihin liittyneet kaksi muutosta (*OPH:n määräys 42/011/2003 ja 03/011/2009*). Näiden perusteiden mukainen opetussuunnitelma voidaan ottaa käyttöön 1.1.2011 alkaen ja tulee ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2011. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos / luku 5.3 oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen tulee voimaan siten, että kuntakohtainen osio on hyväksyttyinä käytössä 1.8.2014.

Opetuslautakunnan suomenkielinen jaosto hyväksyi 2.6.2010 Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen päivitetyn kuntakohtaisen osion 2010. Tässä kuntakohtaisessa osiossa oli otettu huomioon perusteisiin tulleet kaksi muutosta (OPH:n määräys 42/011/2003 ja 03/011/2009).

Varhaiskasvatus- ja perusopetuslautakunnan suomenkielinen jaosto hyväksyi 4.5.2011 pitämässä kokouksessaan 2.12.2010 voimaan tulleiden perusteiden mukaisen Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen päivitetyn kuntakohtaisen osion 2011.

Tämä esiopetussuunnitelman kuntakohtainen osio tulee voimaan 1.8.2011 ja se korvaa Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen kuntakohtaisen opetussuunnitelman osion 2010.

Tämä esiopetussuunnitelman kuntakohtainen osion muutos tulee voimaan välittömästi 23.11.2011 jaoston kokouksen jälkeen ja se korvaa Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen kuntakohtaisen opetussuunnitelman osion kohdat 4 ja 5.